

„Tu ne cede malis sed contra
audentior ito.“ - Neustupuj pred zlom,
ale ešte odvážnejšie proti nemu bojuj.

Vergilius
- motto, ktorého sa držal
Ludwig von Mises, rodák z Ľvova

Editorial

Richard Ďurana

Tieto riadky píšem vo Varšave. Som s kolegyňami na podujatí, ktoré sa malo už v roku 2020 uskutočniť v Kyjeve. **Pandémia nedovolila.** Na začiatku tohto roka sa rozhodlo, že sa po uvoľnení pandemických opatrení konečne v Kyjeve uskutoční. **Putin nedovolil.** Podujatie organizátori presunuli do hlavného mesta Poľska, ktoré je prirodzenou voľbou z pohľadu rozsahu pomoci krajine sužovanej ruskou inváziou a tiež geografickou blízkosťou. Som rád, že takmer 3 stovky účastníkov konferencie doplnili aj zástupcovia think tankov z Ukrajiny, medzi nimi aj môj kamarát, exriaditeľ think tanku, ktorému sa nedávno podarilo na Ukrajinu presadiť dôležitú pozemkovú reformu a súčasný poslanec ukrajinského parlamentu Мар'ян Заблоцький. Jeho život sa preklopil do neustálej snahy o získanie pomoci pre Ukrajinu. Hľadá darcov po celom svete, za mnohými cestuje, zabezpečuje nákup a logistiku materiálu do svojej krajiny. Na moju otázku, koľko hodín spáva od 24. februára, keď Rusi o 5:30 ráno napadli Ukrajinu, mi odpovedal: málo, v noci nespávam, stále pracujem. Ľahnem si sem tam na pár hodín, keď je počas dňa chvíľka voľná.

Pred pár dňami som sa tu zúčastnil aj na uzavretom stretnutí CEO Transatlantic Summit, kde som spolu s 25 ďalšími riaditeľmi think tankov z Európy a USA niekoľko dní preberal aktuálnu ekonomickú situáciu v západnom svete, reakcie jednotlivých vlád voči pandémie koronavírusu, ale predovšetkým súčasný konflikt na Ukrajine - možné (geo)politické a ekonomické dopady a tiež formy pomoci. **Pokušenie politikov je obrovské a výhovorkové kombo „lebo kovid“ a „lebo vojna“ sa používa na ospravedlnenie** zavádzania všemožných regulácií, daní, nových výdavkov, sociálnych dávok či zastropovania cien niektorých komodít nielen na Slovensku, ale aj v niektorých krajinách Európy - predovšetkým v jej východnej časti. Počas týchto dní som tiež zistil, že v Európe existujú aj príčetní politici, ktorí nehazardujú s verejnými financiami **a nepodliehajú lacnému pokušeniu populizmu s drahými následkami na všetkých občanov.**

Uplynulý mesiac bol pre INESS mimoriadne výživný.

Na začiatku mája **sme usporiadali celoslovenské finále piateho ročníka Ekonomickej olympiády.** Tento ročník bol opäť rekordný, oproti predchádzajúcemu stúpol počet zapojených stredoškôľakov o tretinu a dosiahol neuveriteľné číslo 11 300. Do krajského kola postúpilo 540 z nich a 3. mája **si 51 najlepších mladých ekonómov a ekonomiek zmeralo ekonomické vedomosti na finále v Bratislave.** Na podujatí, ktoré okrem súťaže prinieslo aj bohatý program nielen pre samotných študentov ale aj sprevádzajúcich pedagógov, sme po písomnom teste spoznali mená 10 superfinalistov, ktorí postúpili do ústneho kola pred komisiu pozostávajúcu z renomovaných ekonómov z akadémie, biznisu, verejnej správy a neziskového sektora. **Martin Kips, David Guľaš a Matej Sova.** Toto je trojica najlepších stredoškôľskych ekonómov zoradená od zlatej po bronzovú priečku. Viac informácií sa dozviete v obsírnom reportage [na strane 27.](#)

Uvoľnenie pandemických opatrení nám umožnilo usporiadať prezenčne nielen domáce podujatie, ale po viac ako 2 rokoch **konečne aj medzinárodnú konferenciu.** Koncom apríla sme spolu s viedenským Austrian Economics Center zorganizovali konferenciu Free Market Road Show s podtitulom **Investovanie v čase vojny.** Oblúbená dynamická konferencia, ktorú INESS do Bratislavy prináša každý rok, ako vždy naplnila sálu do posledného miesta a 9 zahraniční a domáci experti predstavili svoj pohľad na vyššie definovaný tému. [Na strane 29](#) sa dozviete viac.

Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení. Taký je názov poslednej publikácie INESS, ktorú sme vydali v apríli. Jej názov napovedá o obsahu, pričom ide o problém, ktorý nepozoruje len Slovensko, ale celý vyspelý svet. V publikácii sa dočítate nielen to, aké problémy nedostatok zdravotníkov vytvára na Slovensku a iných krajinách, ale tiež v nej predstavujeme 2 skupiny riešení na zvrátenie, alebo aspoň zastavenie súčasného stavu. Sumár publikácie nájdete [na strane 25.](#)

Prajem vám inšpiratívne čítanie,

Richard Ďurana

www.iness.sk/podpora

/iness.slovakia

/instituteINESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET FINESSSE vydáva:

INESS - Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Obsah

Čo má robiť vláda s rastúcimi cenami?	3
Existuje nedostatok zdravotníkov?	3
Viac lekárov, alebo menej chorých?	4
Kompetencie vyrobia zdravotníkov	5
Skryté náklady inflácie	7
Nákladom inflácie diplomov je export mozgov	7
eFaktúra a ruskí špióni	8
Ochráňme si náš blahobyť	9
Prvá crowdfundingová vojna na novej frontovej línii: internet	9
Návod pre ministerstvo školstva: ako pomôcť ukrajinským deťom na Slovensku	12
Uplácanie maturantov nebude fungovať	13
Podvod na poistencoch	13
Na dôkazoch založené vzdelávanie, o ktorom u nás (skoro) nikto nepočul	14
Štát nedováža potraviny ani nerozhoduje o mzdách	16
Keď to nevieš spraviť, kúp si to. Značka: vzdelanie	17
Umelá inteligencia v zdravotníctve? Áno, ale...	18
Ako sa lovci a zberači učia cez online vzdelávanie	19
Únia sa spolieha na znečisťovanie životného prostredia ťažbou v iných krajinách	22
Pandémia ako katalyzátor inovácií	23
Nové publikácie	25
Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení	25
Podujatia	27
Finále 5. ročníka Ekonomickej olympiády	27
Free Market Road Show 2022: Investovanie v čase vojny	29
Seminár pre novinárov o nedostatku zdravotníkov	30
INESS na New Retail Summit 2022	30
INESS o MSP na XXXI Posiedzenie Rady Przedsiębiorców	30
Vlogy a podcasty	31
Cena štátu	32
INESS publikácie	33
INESS knihy	33

Čo má robiť vláda s rastúcimi cenami?

Martin Vlachynský

Rastú ceny palív, potravín, stavebných materiálov, čoskoro môžeme očakávať rast cien energií pre domácnosti. Podľa odhadu Ministerstva financií po prvýkrát od roku 2012 nebude rast miezd stačiť na rast cien a reálne mzdy poklesnú o 1,5 %. Nie je to len slovenský fenomén, napríklad v Nemecku reálne mzdy poklesli už v roku 2021.

Aj z tohto dôvodu sa množia otázky verejnosti aj médií, či „vláda spravila dost“. Ekonomická odpoveď na takúto otázku však neexistuje. Nárast cien je objektívny ekonomický fakt, vychádzajúci zo súhry mnohých udalostí. Tri udalosti radíme medzi kľúčové. Prvou je samozrejme vojna na Ukrajine, ktorá dramaticky narušila výrobu, dopravu, aj obchodné vzťahy s Ukrajinou a Ruskom. Druhou je pandémia, ktorá v Číne naďalej vyvoláva politickú reakciu v podobe rozsiahlych lockdownov. Tretia udalosť je dlhodobšieho charakteru, je ňou peňažná expanzia („tlačenie peňazí“) za posledných 10 rokov. Vysvetľovali sme ju nedávno v našej publikácii [Drahý nový rok](#).

Rast cien je spôsobený tým, že na skladoch a pulkoch je menej tovarov (ropy, obilí, rúd, strojov) a v peňaženkách spotrebiteľov a investorov je viac bankoviek, ktoré sa tieto tovary snažia nakúpiť. **Vyššie uvedené faktory povedú k zníženiu životného štandardu širokých vrstiev obyvateľstva vo svete a žiadna vláda svojimi opatreniami nemôže tento fakt zmeniť. Rôzne dávky, dotácie či regulácie len menia jeden náklad za iný.**

Každá dotácia vedie k prehĺbeniu rozpočtového deficitu, vyššiemu dlhu, a tým k vyšším daniam. Cenové regulácie vedú k zmene výroby, poklesu investícií, a tým k väčším nedostatkom a ultimátne k prídellovému systému. Cenou za proklamované „zníženie dopadov rastu cien“ je poškodenie ekonomiky a ďalšie zníženie životného štandardu.

Kým vznik vojnového konfliktu či vírusovej pandémie vlády nedokážu ovplyvniť, zmeniť sa dá len prístup k monetárnej politike (tlačenie peňazí), ktorá ovplyvňuje práve množstvo bankoviek v peňaženkách. Tú má ale teraz v rukách ECB a vplyv slovenskej vlády na jej rozhodnutia je minimálny. **Plošné poskytovanie peňažných dávok pre všetkých by okrem iného ďalej stimulovalo rast cien.**

Rozumieme, že prudké zhoršenie ekonomickej situácie môže viesť k hlbokým sociálnym dopadom. Ak má vláda záujem vyhnúť sa im, jediným reálnym riešením je ciele pomoc najchudobnejším 10-15 % obyvateľstva. **Preto oceňujeme, že Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny aspoň pri šiestich položkách inflačnej pomoci túto pomoc cieli na zraniteľných. Nanešťastie, siedma položka (prídavok na dieťa) je plošná a spotrebuje viac ako polovicu celkového finančného objemu inflačnej pomoci.**

Ďalším vhodným príkladom do budúcnosti môže byť zvýšenie dávok v hmotnej núdzi, ale hlavne rozšírenie príspevku na bývanie, ktorý by mohol byť poskytovaný aj domácnostiam, ktoré ešte nie sú v hmotnej núdzi. Takýto príjmový a výdavkový testovaný príspevok existuje aj v Českej republike, čo tamjšej vláde umožnilo promptne zareagovať na rastúce ceny energií.

Stredná vrstva sa však musí pripraviť na to, že akákoľvek pomoc pre ňu by bola len presúvaním eur z jej ľavého vrečka do pravého. Široko koncipované dotácie by stredná vrstva aj tak nakoniec musela zaplatiť vyššími daňami.

S 5-miliardovým deficitom a s celkovo rizikovou mierou udržateľnosti má Slovensko jedny z najmenej zdravých verejných financií v EÚ. Je to dôsledok plytvania peniazmi v dobrých časoch. Posledných niekoľko rokov sme zažili mnoho desiatok opatrení „sociálnych balíčkov“, ktorými sa kupovala priazeň voličov miesto odkladania si na horšie časy. Horšie časy sú tu. Neopakujme tie isté chyby plošnými dotáciami, teraz je potrebná rozpočtová zodpovednosť a maximálna adresnosť sociálnej pomoci.

blog SME, 13.4. 2022

Existuje nedostatok zdravotníkov?

Martin Vlachynský

Pomerne často z médií počuť vyjadrenia o nedostatku vodičov kamiónov či programátorov. Je to však len rétorický obrat. Ich množstvo priamo úmerne zodpovedá ochote spotrebiteľov platiť za ich služby.

Stačí zvyšovať ponukovú cenu až do momentu, kým sa voľný vodič alebo programátor nezjaví. Ak takú cenu nie sme ochotní

zaplatiť, znamená to, že iné potreby majú u nás vyššiu prioritu, ako prepravenie tovaru či naprogramovanie aplikácie. Rastúca cena zároveň do odvetvia láka nových poskytovateľov služieb.

Problém nastáva, ak je cenový mechanizmus porušený. V prípade programátorov existuje minimum prekážok. Platby za IT služby sú neregulované a vstup do odvetvia je otvorený, stačí vedieť programovať. V prípade vodičov kamiónov sa objavujú prvé polená pod nohami – vstup do odvetvia nie je voľný (potreba vodičského oprávnenia), existujú cezhraničné obmedzenia, regulácie ohľadom vozidiel a nákladu a podobne. Stále je však otvorená strana dopytu – dopytové ceny za služby prepravy sú plne v rukách zákazníkov.

V prípade zdravotníctva tento mechanizmus nefunguje. Na jednej strane sú rozsiahle prekážky vstupu na trh (od vzdelania až po zazmluvnenie), na strane druhej má pacient minimálne možnosti ako zvyšovať dopytovú cenu, pretože množstvo prostriedkov v systéme je dané rozpočtom. Mzdy zdravotníkov síce poskytovatelia môžu teoreticky zvyšovať aj nad rámec zákona, v praxi sú však limitovaní celkovým množstvom prostriedkov, ktoré je dané rozpočtom.

Existujú však výnimky v podobe viac-menej plne komercializovaných sektorov. Napríklad mladí (pod 40 rokov) lekári tvorili v roku 2009 necelých 25 % zubných lekárov na Slovensku, v roku 2020 to bolo už 40 %. Toto odvetvie zjavne nemá problém k sebe lákať pracovníkov. Podobne v prípade korekcií zraku či kozmetických kliník nebýva množstvo zdravotníkov skloňovaným problémom.

V trhovej ekonomike je pracovnej sily presne toľko, koľko si zákazníci nakúpia. Nedostatok sa objaví až v momente, keď začneme situáciu porovnávať s nejakým hypotetickým ideálnym stavom (každý občan by mal mať prístup k zdravotnej starostlivosti, potravinám, bývaní...). Snaha odstrániť takto vnímaný nedostatok vedie k vytváraniu rôznych opatrení, ktoré narúšajú mechanizmus ponuky a dopytu (vytvorenie centrálne plánovaného systému) a následne vzniká nedostatok aj v rámci existujúcich produkčných schopností ekonomiky. Inými slovami – nedostatok v takomto systéme je väčší, ale rovnomernejšie rozložený.

Bez ohľadu na toto teoretické cvičenie, predchádzajúce čísla nám ukázali, že súčasný početný stav zdravotníkov sa v nadchádzajúcich rokoch bude dramaticky meniť. Pri zachovaní súčasnej zotrvačnosti v systéme sa slovenské zdravotníctvo rýchlo dostane do stavu, v ktorom teoretická dostupnosť služieb bude len papierová a mnohé, dnes stále ešte bežné služby sa stanú reálne nedostupnými. Problémom nebudú len zložité vyšetrenia či operácie, ale aj rutinná návšteva špecialistu či všeobecného lekára.

Jednoduché, rýchle a bezbolestné riešenie neexistuje. Medzi ponukou a dopytom v zdravotníctve sa rýchlo roztvárajú nožnice, ktoré nie je možné zatvoriť jedným zákonom.

Viac sa dočítate v novej publikácii **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**, ktorú predstavujeme [na strane 25](#) tohto Market Finesse a tiež online vo formáte [PDF na iness.sk](#).

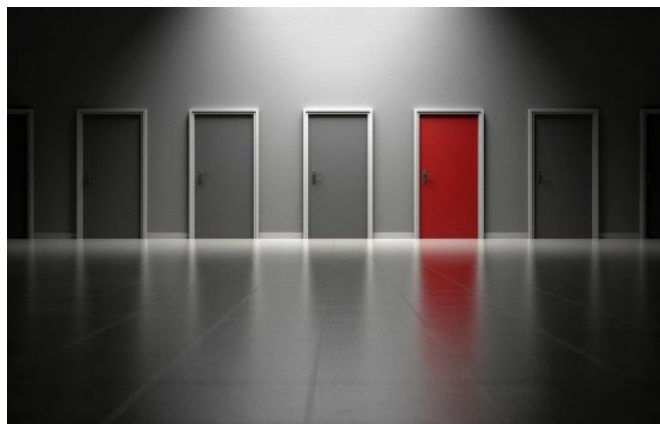
blog SME, 28.4. 2022

Viac lekárov, alebo menej chorých?

Martin Vlachynský

Ak nie je viac zdravotníkov (ponuka), zlepšením môže byť menej pacientov (dopyt).

Dopyt v zdravotníctve sa na prvý pohľad tvári ako nezávislá premenná – rozhodujú o ňom predsa vírusy, baktérie, zranenia či vek. No nie je tomu úplne tak. Veľká časť výkonov nie je akútnych a je aj na rozhodovaní pacienta, kedy takúto službu začne dopytovať. Plošné zníženie dopytu po zdravotnej starostlivosti nie je tá najlepšia cesta. Menej jednoduchých výkonov (preventívne prehliadky) môže časom znamenať viac náročných výkonov (akútne). Existuje však viacero situácií, kedy ovplyvnenie dopytu význam má. Môžu nimi byť príliš defenzívna medicína (vyšetrenia „pre dobrý pocit“), obchádzanie čakania (využívanie urgentov), čierne pasažierstvo (využívanie záchrániek), nahrádzanie sociálnej starostlivosti (ubytovanie v nemocnici), ale aj chýbajúca emancipácia a sebavedomie pacientov (vyžadovanie triviálnych zákrokov, napríklad odstránenie kliešťa).

Existujú dva spôsoby, ako ovplyvniť dopyt – finančné a nefinančné. Finančné majú podobu zmeny priamych platieb (poplatkov). Na Slovensku sú ešte v pamäti tzv. „zajacovky“, teda 20-korunové poplatky za návštevu lekára z roku 2006. V reakcii na ne návštevy u všeobecných lekárov [poklesli](#) v druhom polroku 2003 o 10 %. Návštevy u lekárskej služby prvej pomoci poklesli o 13 %. Pokles návštev pri lekároch špecialistoch a v nemocniciach bol oveľa menší (v oboch prípadoch mierny pokles o 2 %).

Keďže poplatky za návštevu lekára sú vo svete pomerne rozšírené, existujú oveľa rozsiahlejšie štúdie ich efektov. [Metaštúdia](#) z roku 2013 analyzovala 47 štúdií vyspelých štátov z rokov 1990 - 2011 z pohľadu efektu zmeny poplatkov. Podľa jej záveru väčšina štúdií zistila, že poplatky znižujú spotrebu liekov, návštevy všeobecných lekárov aj návštevy špecialistov, no neznižujú hospitalizácie. Štúdia však upozorňuje, že väčšia redukcia spotreby prichádza na strane nízkopríjmových skupín.

Zavedenie plošných poplatkov je zaručenou cestou k zníženiu dopytu v ambulantnej sfére, ich sofistikovanejšia verzia by však mala obsahovať nástroje ako ročné stropy, či výnimky pre určité skupiny obyvateľstva (napr. na základe chronických diagnóz, absolvovanej prevencie a podobne).

Doplnkom k poplatkom je rozvoj poisťného trhu, kedy by si poisťenci mohli vybrať z rôzne nadizajnovaných produktov, pričom niektoré by umožňovali poisťencovi spolupodieľať sa (zníženým poisťným či inými výhodami) na ušetrovaných zdrojoch vďaka ním zníženej spotrebe zdravotnej starostlivosti. Poplatky sú síce priamočiary a účinný nástroj, no z dlhodobého hľadiska je žiaducejšie mať vybudovaný systém, v ktorom si úspory zo zdraviu zodpovedného správania občanov delí štát, manažér (poisťovňa) a samotný poisťenec. Taká zmena by si však vyžadovala značné prebudovanie dnešného pseudopoisťného systému smerom k skutočnému poisťeniu, v ktorom sa oceňuje riziko.

Druhý spôsob obmedzenia dopytu je nefinančný, a to v podobe vytvárania rôznych formálnych a neformálnych časových a administratívnych bariér. Typickým formálnym príkladom na Slovensku sú výmenné lístky na návštevu špecialistu, neformálnym príkladom sú neexistujúce objednávacie systémy a poradovníky. Mnohé bariéry sú hybridné – hlavným dôvodom ich existencie je dodržanie správneho medicínskeho postupu a bezpečnosť pacienta, ale „bonusom“ je aj zníženie dopytu. **Najlepším príkladom** sú indikačné a preskripčné obmedzenia. V blízkej budúcnosti sa tak budú množiť prípady, keď síce formálne budú dostupné hrazené moderné lieky, ale pacienti budú čakať dlhé mesiace, kým sa dostanú k špecialistovi, ktorý im ich predpíše.

Tieto prekážky síce z definície fungujú na znižovanie dopytu (hoci časť ich efektu je následne vybalansovaná napríklad zvýšenými návštevami urgentu). Dopad týchto dvoch nástrojov na pacienta je však rozličný. Na rozdiel od poplatkov čakacie doby znižujú dopyt plošne, neumožňujú ponechať rozhodovanie na pacientovi (ak má moja potreba vysokú naliehavosť, môžem zaplatiť poplatok, ale nemôžem obísť čakaciu listinu) a vytvárajú neistotu ohľadom reálnej dostupnosti služby. Ich použitie by malo byť sofistikovanejšie, napríklad vo forme alternatív výmenného lístka a poplatku, či transparentných čakacích lehôt a zoznamov.

Pomerne jednoduchým, ale funkčným nástrojom môže byť povinné absolvovanie telefonického hovoru (prípadne použitie ďalších komunikačných prostriedkov) pred samotnou návštevou lekára bez poplatku, aspoň v prípade niektorých diagnóz / špecialistov / skupín obyvateľstva (výnimka pri sťaženej schopnosti komunikovať a pod.). Tu je značný priestor využiť zdravotnícke callcentrá na úrovni poisťovní, či iných väčších celkov (VÚC a pod.) a vďaka úsporám z rozsahu znížiť zaťaženie zdravotníkov.

Riešenie nemáme. Nová publikácia INESS pod názvom **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení** však prináša konkrétne návrhy na *zlepšenie*. Z nich pre túto oblasť vyberáme:

Zlepšenie #12: Zavedenie poplatkov

Zlepšenie #13: Alternatíva poplatku k výmennému lístku

Zlepšenie #14: Postupné budovanie nárokovateľných čakacích lehôt

Zlepšenie #15: Zjednodušenie administratívnej dostupnosti liečby (preskripčné a indikačné obmedzenia)

Zlepšenie #16: Povinný diaľkový (telefón, aplikácia) rozhovor pred bezplatnou návštevou lekára

Viac sa dočítate v hore spomínanej publikácii **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**, ktorú predstavujeme na strane 25 tohto Market Finesse a tiež online vo formáte PDF na iness.sk.

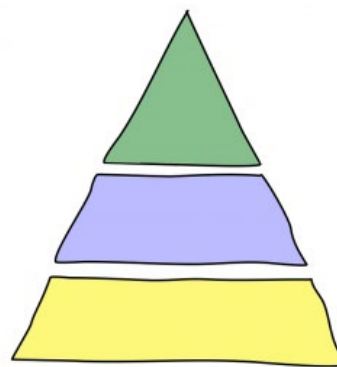
blog SME, 12.5. 2022

Kompetencie vyrobia zdravotníkov

Martin Vlachynský

Kompetencie sú jedným z magických slov (podobne ako „nárok“, či „záujem pacienta“), o ktorých sa v slovenskom zdravotníctve veľa hovorí, ale málo sa deje. Aktívna práca s kompetenciami zdravotníkov je pritom nevyhnutný krok na udržanie dostupnosti zdravotníckych služieb v budúcnosti.

Jeden zo zásadných problémov je, že diskusia o kompetenciách sa často točia v kruhu. Príkladom sú kompetencie praktických lekárov. Väčšina sektora sa zhodne na tom, že by mali byť väčšie, aby to zvýšilo atraktivitu tejto špecializácie v očiach medikov, ale aj efektívnosť systému ako takého. No v momente, keď začneme zvyšovať kompetencie existujúcich všeobecných lekárov, narazíme na problém, že ich je málo a dodatočné úlohy by ich ešte viac preťažili.

Meniť kompetencie v rámci uzavretej skupiny pomôže maximálne uhasiť nejaké lokálne požiare (ak je menej kardiológov ako internistov, prehodí sa časť práce z jedných pliec na druhé). No základnou pointou zmeny kompetencií musí byť rozširovanie pyramídy ľudí, ktorí poskytujú služby spojené s manažmentom zdravia. Zjavná cesta je posúvanie kompetencií v rámci výkonu zdravotnej starostlivosti vertikálne od najvyššej kvalifikácie (lekárskej) k nižším (sestry, sanitári, administratívna sila). Významné je aj posúvanie (alebo aspoň ujasnenie) kompetencií aj na horizontálnej úrovni, napríklad medzi lekármi a lekárňami či poskytovateľmi sociálnej a rôznej komunitnej podpory.

Veľa kompetencií v zdravotníctve je „zabetónovaných“ relevantnými aj domnelými obavami o bezpečnosť pacienta. Tieto pravidlá je nevyhnutné pravidelne prehodnocovať ako na základe inovácií (napr. nové možnosti monitoringu

pacienta), tak na základe reálnej situácie v teréne (akútny nedostatok). Neraz sa však jedná o súboje záujmových skupín vnútri sektora, ako sme [mohli sledovať](#) na vzájomných prestrelkách všeobecných lekárov a špecialistov ohľadom predpisovania liekov vo februári 2022.

Pekný príklad, ako drobné kompetenčné zmeny môžu ovplyvniť dostupnosť pracovnej sily, bolo vidieť na experimente s „praktickými sestrami“. Tieto vznikli premenovaním zdravotných asistentov v roku 2018, ktorým sa ešte pred tým, v roku 2017, zmenil rozsah praxe. Podľa Asociácie stredných zdravotníckych škôl bol počet záujemcov o štúdium v odbore zdravotnícky asistent/praktická sestra v roku 2020 o 40 % vyšší ako v roku 2018. Nárast záujemcov udáva [vo svojej správe aj NKÚ](#), hoci číslo neuvádza. V roku 2021 prišlo zase k spätnému premenovaniu praktických sestier na zdravotných asistentov z dôvodu odporu záujmových skupín a nesúladi s európskymi normami. Dopad týchto spätných zmien na záujem študentov zatiaľ nepoznáme.

Zahraničným príkladom práce s kompetenciami môže byť vakcinácia proti Covid-19 v USA. Okrem tradičných miest (kliniky) a veľkokapacitných centier boli do očkovania rýchlo zapojené aj maloobchodné siete (Walmart, CVS). V záujme rýchleho zaočkovania [mohli vakcíny podávať](#) farmaceuti, farmaceutickí laboranti a v niektorých štátoch dokonca aj stážisti pod dohľadom farmaceutu či veterinára.

Ak má byť cieľom zvýšenie (alebo aspoň udržanie) dostupnosti zdravotných služieb, systém musí byť nastavený na neustále prehodnocovanie kompetencií s preddefinovaným cieľom rozšíriť ich. [Napríklad](#) akreditovaný kurz sanitára trvá v ČR 180 hodín (100 hodín teoretická príprava, 80 hodín praktická príprava), sanitár na Slovensku musí mať podľa aktuálnej legislatívy ukončené stredoškolské vzdelanie v odbore sanitár.

Otvorenou zostáva aj otázka formálneho zapojenia nedoštudovaných lekárov. Ak študent medicíny absolvoval úspešne 3-4 ročníky, ale nemá za sebou strednú zdravotnú školu, jeho vzdelanie je považované za nulové.

Kľúčové však je väčšie „rozvrstvenie“ kompetencií. Napríklad Spojené kráľovstvo pozná až tri druhy „nástrojárov“ (na chirurgickej sále) – surgical care practitioner, operating department practitioner, theatre nurse. Základná úloha týchto profesií je podobná (procesný a technologický manažment pacienta a sály pred, počas a po operácii), líši sa však úroveň kompetencie, aj úroveň potrebného vzdelania, či praxe. Podobne v USA poznajú surgical assistant, aj surgical technologist. Vyššia úroveň kompetencií si typicky vyžaduje univerzitné vzdelanie, no na nižšiu stačí 1 - 2-ročný nadstavbový kurz a prípadný internship/job shadowing v teréne. Takéto rozvrstvenie kompetencií má niekoľko výhod – šetrí čas drahších pracovníkov, umožňuje zapájať pracovníkov s nižším vzdelaním do náročnejších úloh a umožňuje dlhodobý kariérny rast (vzdelanie na vyššiu úroveň kompetencií je väčšinou možné absolvovať počas práce na nižšej úrovni). Rozvrstvenie kompetencií však musí nastať nielen na úrovni pracovísk, ale musí začať už na úrovni vzdelávania.

Povinné vzdelanie nemusí byť nutne naviazané na šúchanie školských lavíc. Napríklad v Spojenom kráľovstve existuje

kategória [Healthcare assistant](#), ktorého certifikácia spočíva v kurze (možno ho absolvovať online) a polročnej stáži. Ako HA (ale napríklad aj ako Dietetic assistant či Maternity support worker) sa môžete neskôr kvalifikovať na [Assistant practitioner](#). Jasné možnosti kariérneho postupu tak zvyšujú atraktivitu aj tých najzákladnejších zdravotníckych povolání, pričom kľúčová je najmä prax, nie počet hodín odkrútených v škole. V prípade Slovenska je možné preskúmať napríklad priestor na prax záchranárov v nemocniciach na urgentne a podobne, prípadne na rozsah kompetencií budúcich zdravotníkov počas praxe/štúdia.

Pre pragmatický prístup zapájania nových pracovníkov do zdravotníckych procesov existuje konkrétny anglický termín – task shifting (posúvanie úloh), v novej literatúre sa objavuje aj menej provokujúci termín [task sharing](#) (zdieľanie úloh). WHO definuje task shifting ako „racionálnu redistribúciu úloh v rámci zdravotníckych tímov“ a má k nemu [oficiálne odporúčania](#) a návody. Task shifting sa spomína primárne v súvislosti s rozvojovými krajinami, často s dôrazom na monitoring HIV v rámci komunít. [Viaceré príklady](#) nájdeme aj v oblasti oftalmológie, keď skríning diabetickej retinopatie či glaukómu v populácii pomáhajú robiť (napríklad meraním vnútroočného tlaku) zdravotné sestry, či dokonca [trénovaní laici](#) v rámci svojich komunít.

V chudobných krajinách, kde je dostupnosť zdravotnej starostlivosti výrazne nižšia ako na západe a regulačné prostredie voľnejšie, je väčší priestor na experimentovanie. No v posledných rokoch sa tento fenomén čoraz viac objavuje aj vo vyspelých krajinách. [Metaštúdia](#) z roku 2020 analyzovala 21 štúdií zaoberajúcich sa task shiftingom, pričom len dve štúdie boli z krajín s nižším a stredným príjmom. Zhruba dve tretiny štúdií sledovali presun úloh na zdravotné sestry a tretina na farmaceutov. Sledovali posun úloh v manažmente chronických pacientov (vysoký tlak, diabetes, HIV/AIDS), ale aj [presun kompetencie](#) predpisovať lieky na sestry a farmaceutov.

Lekciu z úpravy kompetencií či task shiftingu môžeme zhrnúť do troch bodov: *nové kategórie zdravotníkov, zvyšovanie kvalifikácie spojené so zvyšovaním kompetencií, zapojenie rodiny do zdravotníckych činností.*

Zlepšenie pre Slovensko:

Pravidelné prehodnocovanie kompetencií všetkých účastníkov v sektore s cieľom zvýšiť zapojenie, vrátane podmienok vzdelania. Ako štartovací bod sa ponúka zapojenie rozsiahlej siete lekární do poskytovania zdravotnej starostlivosti a prehodnotenie povinného vzdelania a rolí nižšieho zdravotného personálu, vrátane vytvorenia úplne nových rolí.

Ďalších 20 zlepšení nájdete v novej publikácii INESS s názvom **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**, ktorú predstavujeme [na strane 25](#) tohto Market Finesse a tiež online vo formáte [PDF na iness.sk](#).

Skryté náklady inflácie

Martin Vlachynský

Štúdium ekonómie so sebou obnáša množstvo zákonov, pravidiel a princípov, často s chytľavými prezývkami. Grishamov zákon, teória komparatívnych výhod, had na palici, či náklady ošúchaných podrážok.

Mnohé z týchto poučiek a definícií boli len písmenkami v knihách a ich reálny rozmer v praktickom živote sme si ako študenti príliš nevedeli predstaviť. Napríklad pri cenovej inflácii sa hovorí o rôznych nákladoch a jedným z nich je „náklad preceňovania“. Ten hovorí o tom, že v čase rýchlo sa meniacich cien je podnikateľ nútený často meniť cenu svojich produktov, čo zvyšuje jeho náklady.

Študentskými očami to vyzeralo ako jedna z teórií, ktorá existuje na zaplnenie učebníc, ale v realite nemá veľkú oporu. Veď aký len už náklad má zmena ceny, obzvlášť dnes, keď cena tovaru je len elektronický záznam v účtovnom systéme, upraviteľný zopár kliknutiami?

Až v momente, keď človek začne s cenami reálne pracovať, či už ako podnikateľ, alebo investor (hoci len pri výstavbe vlastného domu), pochopí, o čom v tých učebniciach bola reč. Po prvé, súhrnná štatistická cenová inflácia a vaša subjektívna osobná cenová inflácia sú dve rozdielne veci. Je pekné, že štatistická inflácia je „len“ 9%. No polovicu vášho nákupného košíka tvorí železo do základov a polystyrén na fasádu, ktorých cena narástla nie o 9 %, ale 50 - 150%.

Po druhé, preceňovanie znamená, že sa oveľa, oveľa horšie plánuje a vzniká oveľa viac chýb. Nemenovaný predajca stavebného železa vraj vyžaduje zaplatenie tovaru v deň objednávky – inak nevie garantovať cenu. Dodávatelia energií dávajú podnikateľom 15-minútové okná na podpis zmluvy, inak nevedia garantovať cenu. Alebo čerstvý príklad, keď developer vypovedal zmluvné rezervácie na rozostavenej budove, pretože sa mu oplatí budúce byty predať znova a drahšie (a pravdepodobne si tak zachrániť krk pred bankrotom z dôvodu materiálových nákladov). Infraštruktúrne projekty, opravy ciest a mostov, cenové odhady spred roka môžete použiť na kúrenie. Rozpočty obcí, nemocníc, škôl, zostavené len teraz na jeseň, sa môžu robiť odznova. A o pár mesiacov znova.

To všetko sú náklady, ktoré nemajú svoju položku vo výkaze ziskov a strát, napriek tomu sa prepletajú celou ekonomikou ako korene parazitickej rastliny a oberajú ju o výkonnosť.

Vzhľadom k súčasnej medzinárodnej situácii nás čaká ešte nemalé obdobie cenovej divočiny. Trochu sa obávam, že keď centrálné banky a vlády nedokázali proti cenovej inflácii zakročiť v dobrých časoch, v zlých na to ani nepomyslia...

HN, 11.4. 2022

Nákladom inflácie diplomov je export mozgov

Róbert Chovanculiak

Na Slovensku máme problém s odchodom najšikovnejších mladých ľudí na zahraničné vysoké školy. Ak chceme tento problém riešiť, musíme poznať jeho príčiny. A tie môžeme spoznať, len ak pochopíme, ako funguje vysoké školstvo a čo je jeho skutočná pridaná hodnota.

Tradičná predstava je, že na vysokej škole sa človek naučí užitočné veci, tie zvýšia jeho ľudský kapitál a to mu zabezpečí lepšie zamestnanie na trhu práce. Táto predstava môže do značnej miery popisovať to, čo sa deje pri odboroch ako medicína, IT alebo strojárstvo.

Na vysokých školách však máme viac ako polovicu študentov, ktorí sa vzdelávajú v odboroch, kde uplatniteľnosť nie je taká zrejmá. Trh práce nedokáže vygenerovať atraktívne odmeňovanú prácu, kde môžu uplatniť svoje 5 ročné vzdelanie všetci absolventi humanitných odborov, sociálnej práce, filozofie, sociológie, histórie, mediálneho štúdia a podobne.

Pri týchto absolventoch nie je vysoká škola ani tak o vedomostiach, ale skôr o tituloch. Teda menej o ľudskom kapitále a viac o signalizovaní. To znamená, že vysoké školy slúžia ako výberové sito, ktoré oddeľuje ľudí, ktorí majú dobré predispozície byť kvalitnými zamestnancami (inteligencia, pracovitosť, konformita), od tých, ktorí tieto predispozície nemajú. Tí prví zvyknú preskočiť všetky horiace kruhy a dokončiť vysokú školu. Tí druhí nie.

Počas posledných 10 rokov však začínajú slovenské vysoké školy zlyhávať aj v tejto signalizačnej úlohe. Dôvodom je, že museli zväčšiť oká vo výberovom site. Za poslednú dekádu sa zvýšil podiel mladých ľudí s titulmi z 20 % na 40 %. Táto inflácia diplomov devalvovala ich hodnotu. Vidíme to už aj na číslach. Pred 10 rokmi zarábala osoba s titulom o 60 % viac ako človek bez neho. V roku 2020 to bolo už len 47 %.

Toto však nie sú jediné náklady inflácie diplomov. Šikovní mladí ľudia budú vždy hľadať spôsoby, ako sa odlišiť na trhu práce. Ako signalizovať svoje kvality. V zahraničí je bežné, že študujú dlhšie a získavajú okrem bakalárskeho titulu aj magisterský. Toto u nás nefunguje, tu všetci od začiatku absolvujú aj II. stupeň vysokoškolského vzdelania. Druhý spôsob, ako reagujú študenti v zahraničí, je vyberať si kvalitnejšie školy s vysokou reputáciou, kam sa slabší študenti nedostanú.

Toto sa na Slovensku nestalo z dôvodu, že v rovnakom čase, keď rástol podiel mladých ľudí s diplomami, výrazne klesal absolútny počet ľudí v kohorte 19-ročných. Kapacity vysokých škôl sa však nemenili. Výsledkom je, že v roku 2010 bol podiel prihlásených záujemcov o vysokoškolské štúdium o 27 % vyšší ako naplánované kapacity škôl. V roku 2020 sa situácia radikálne zmenila, počet voľných miest bol o 20 % vyšší ako počet uchádzačov.

To spôsobilo, že vysoké školy sa museli začať biť o študentov. V prostredí bezplatného vzdelávania sa to dá najľahšie znižovaním náročnosti prijatia a samotného štúdia. Pred dekadou robila polovica záujemcov o štúdium na vysokej škole prijímacie skúšky. V roku 2020 to už bola len štvrtina. A to hlavne na odbory, ako je spomínaná medicína.

Čo teda začali robiť šikovní mladí ľudia na Slovensku, keď sa potrebovali odlišiť a získať kvalitnejšiu pečiatku na čelo? Začali sa obzerať po zahraničí. A vďaka nášmu západnému susedovi s podobným jazykom a s párom kvalitných vysokých škôl, nemuseli dlho hľadať. Za poslednú dekadú vrástol podiel študentov v zahraničí z 12,8 % na 20 %.

Ak teda chceme riešiť export kvalitných mozgov do zahraničia, musíme pochopiť, že hlavnou príčinou, o ktorej sa nehovorí, je inflácia diplomov na Slovensku. Problém nie je ani tak pokles kvality slovenských univerzít, ale pokles schopností priemerných absolventov univerzít na Slovensku. Inými slovami pokles signalizačnej hodnoty titulu. Alebo ešte inak, korene problému odlivu mozgov zo Slovenska môžeme datovať k záväzku EÚ zvýšiť podiel mladých ľudí s titulmi na 40%. Učebnicový príklad nezamýšľaných dôsledkov.

Čo s tým? Na začiatok by štát mal ísť príkladom a eliminovať požiadavky na vysokoškolský diplom všade vo verejnej správe, kde sa to len trochu dá a spolu s tým aj naviazanie tarifných platov na stupeň dooknčeného vzdelania. Ale dá sa robiť oveľa viac, napríklad zrušiť mnohé regulačné požiadavky na rôzne profesie, ktoré v minulosti nevyžadovali vysokú školu a fungovali. Napríklad mnohé pozície sestier v nemocnicach.

Aj tento komentár si môžete **vypočuť ako audio** v autorovom podaní v rámci novej série podcastov, ktoré sme čerstvo pod názvom **INESS do UCHA** spustili. Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

.týždeň, 1.5. 2022

eFaktúra a ruskí špióni

Martin Vlachynský

Česká vláda v marci 2022 navrhla zrušenie Elektronické evidence tržieb, neschválne známeho EET. Jeden zo symbolov politiky vlády Andreja Babiša by mal definitívne skončiť v roku 2023, ak sa zmenu podarí presadiť v parlamente. Fialova vláda zrušenie odôvodnila zbytočnou byrokraciou pre podnikateľov a vysokými prevádzkovými nákladmi systému.

Slovenská vláda kráča presne opačným smerom. E-kasu (ktorá je myšlienkovou sestrou českého EET) sa nikto rušiť nechystá, hoci sme dodnes nevideli jedinú analýzu toho, čo tento systém vlastne priniesol. Práve naopak – naplno pokračujú prípravy na zavedenie E-faktúry. Kým E-kasa rieši len transakcie cez registračnú pokladňu, cez systém E-faktúry budú musieť státisíce podnikateľov, živnostníkov a účtovníkov hlásiť každú fakturáciu.

E-faktúra predstavuje pre podnikateľov dva zásadné problémy. Bude znamenať výrazný nárast byrokracie. Kým doteraz stačilo faktúry odkladať na kôpku a raz za čas zaúčtovať, po novom bude treba každú jednu priebežne nahlásiť finančnej správe. Keďže vieme, ako fungujú štátne IT systémy, samotné hlásenie bude tortúrou. Čo je však horšie, faktúra úplne zmení fungovanie účtovníctva. Už ho nebude možné robiť dávkovo (napríklad raz mesačne), ale nonstop. Každý omyl, či fakturačné nedorozumenie medzi partnermi bude nutné zložiť stornovať.

Druhý problém naznačujem v nadpise. Slovensko je štátom, kde verejní funkcionári sú za deravý groš schopní predať aj vlastnú matku čertovi. Kde snád' polovica bývalého vedenia Finančnej správy je v rôznej fáze obžaloby a väzby. Kde polícia mafii predávala zozbierané informácie o občanoch na kilá ako oševné zemiaky. A teraz si predstavte, že tento systém bude mať databázu všetkých biznisových transakcií v ekonomike, vrátane finančných plnení. Desivé.

Zo strany Ministerstva financií už dokonca zazneli nápady, že by pomocou nej mohli poskytovať podnikateľom napríklad informácie o „bežných cenách“. Inými slovami, komodifikovať obchodné tajomstvo. Otvára sa obrovská príležitosť pre všetky budúce vlády zneužívať moc, napríklad v podobe zákazu predávať niektoré tovary a služby za iné ako „bežné“ ceny.

Jediným ospravedlnením E-faktúry je univerzálna prázdna mantra o „zabránení daňových únikov“. Hoci daňová medzera klesla už takmer na úroveň priemeru EÚ a výnosy DPH masívne rastú, pod rúškom boja proti daňovým únikom je možné zaviesť čokoľvek. Držíme sa radšej pôvodného, že finančná správa má hľadať podvodníkov, a nie vidieť podvodníka v každom podnikateľovi.

Bohužiaľ, takéto kladivá na podnikateľov a ekonomiku krajiny sa kujú takmer kompletne mimo záujem verejnosti a médií, v kanceláriách zopár ministerských technokratov.

HN, 9.5. 2022

Aj tento komentár si môžete **vypočuť ako audio** v autorovom podaní v rámci novej série podcastov, ktoré sme čerstvo pod názvom **INESS do UCHA** spustili. Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

Ochráňme si náš blahobyt

Martin Vlachynský

Ekonomické dopady vojny na Ukrajine sa zatiaľ obmedzujú na ceny benzínu. Podniky podnikajú, police v obchodoch sú plné. No ekonomická nervozita vo vzduchu sa dá krájať. Asi sa zhodneme na tom, že nasledujúce mesiace, možno dokonca roky, nebudú nič moc. Inflácia, vyššie dane, problémy v priemysle, napätie na pracovnom trhu...

Mnohé udalosti sú už rozbehnuté a nedokážeme ich ovplyvniť. No dokážeme ovplyvniť to, ako na tieto udalosti zareagujeme. Nebojím sa ekonomického následku výpadku ruskej ekonomiky z globálneho systému, ale toho, či to voliči dokážu spracovať. Ekonomický systém postavený na rešpektovaní súkromného vlastníctva, podnikateľskom objavovaní a zmluvnej slobode je neskutočne robustný. No jeho súčasťou sú aj mechanizmy ako kreatívna deštrukcia (zánik neefektívnych firiem), či zmena cenovej štruktúry. Silný strom, ktorého plody však nejaký čas dozrievajú.

Naproti nemu sú politici, ktorí sa pohybujú v maximálne štvorročných, ale väčšinou oveľa kratších cykloch. Ponúkajú „riešenia“ tu a teraz. Tie riešenia sú často škodlivé, niekedy až katastrofické. Miesto čakania na plody strom porúbu a spália,

kvôli chvíľkovému teplu. Cenové regulácie, zoštátňovanie, zákazy vývozu, nanútená spotreba, obmedzovanie del'by práce pod heslom sebestačnosti, dotačné schémy, centralizácia... To všetko sú sekery, zatínajúce sa do stromu, ktorého plodmi je náš dnešný blahobyt. Tak sme si naň zvykli, že si ho ani neuvedomujeme. Jeho rozsah vidíme až v momente, keď ho porovnáme s krajinou, kde tento systém prestal fungovať. Pokles kúpyschopnosti, prázdne police v obchodoch, luxusom sa stáva aj dovtedy štandardný tovar, ako automobil či bežná elektronika.

Autoritárska ekonomika dokáže vytvárať dojem robustnosti, ale len navonok. Nemusíme sa pozeráť len na Rusko, kde sa po mesiaci bijú ľudia o cukor a hlavný producent tankov, zdá sa, musel zastaviť výrobu. Aj násobne väčšia čínska ekonomika bola blízko panike, jej burzy v reakcii na možné dodávky zbraní Rusku spadli na úroveň roku 2013.

Vojna Západ zomkla vo vojenských a zahraničnopolitických otázkach. No v prípade ekonomických otázok sa mnohí politici začali ďalej šmykať po šmykľavke, namazanej už pandémie. Smerom k ekonomickému autoritárstvu a centrálnemu plánovaniu. Takéto správanie ohrozuje ekonomickú budúcnosť vyspelého sveta.

Ako ho spoznať? Nemusíte čítať ekonomické učebnice, hoci by to rozhodne neuškodilo. Stačí sa pozeráť okolo seba. Ak chce diktátor znárodňovať, regulovať ceny a plánovať výrobu, možno by nám to malo signalizovať, že to nie je cesta pre slobodný svet a nemali by sme sa inšpirovať.

HN, 28.3. 2022

Prvá crowdfundingová vojna na novej frontovej línii: internet

Róbert Chovanculiak

Agresia Putinovho Ruska na Ukrajine je prvá vojna v Európe v dobe internetu. A keďže môj pravidelný **newsletter** má v popise, že je „o konflikte digitálnych technológií 21. storočia so svetom kamenných inštitúcií 20. storočia“, popíšem niekoľko postrehov.

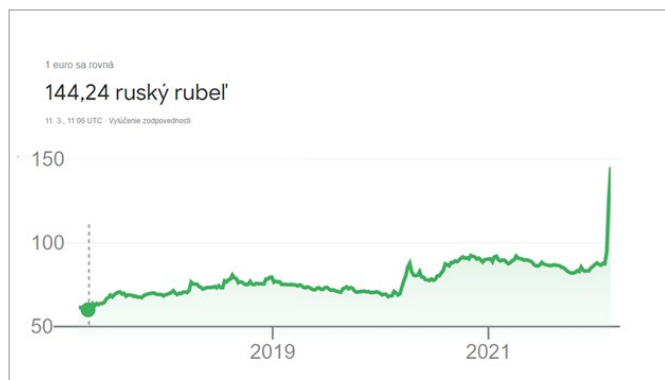
Geopolitika naopak

Prvou novinkou tejto vojny je skutočnosť, že na Ukrajine je momentálne približne 30 miliónov kamier

a fotoaparátov, od ktorých vedú dlhé káble až k nám do obývačiek. Vďaka smartfónom s mobilným internetom napojeným na sociálne siete môžu milióny ľudí mimo Ukrajiny v reálnom čase sledovať, ako obyčajným ľuďom, ako sú oni sami, zaparkovali pred domom ruské tanky, alebo ešte horšie, ruské rakety.

Tieto milióny ľudí po celom svete ostali v šoku a začali všetky tieto príbehy, videá a fotky z Ukrajiny retweetovať, zdieľať a búchať o hlavu svojim politikom. Tí zo začiatku konfliktu reagovali klasicky, diplomaticky, pomaly. Čo nie je a priori zlá vec.

Ale tentokrát je krištáľovo jasné, kto je tu agresor a kto obeť. Takže internetový dav vyburcoval politikov k tomu, aby otočili o 180 stupňov a zaviedli expresne rýchlo v histórii nevídané sankcie. Tie pošlú ruskú ekonomiku v čase **dekádu** do minulosti alebo **v priestore** na úroveň východnej Afriky. Ruský rubel' zažíva denacifikáciu.

Zdroj: Google

Zdroj: Twitter

Internet tak obrátil kreovanie medzinárodnej politiky na hlavu (alebo na nohy?). V minulosti to bola skôr elita a politická špička, ktorá iniciovala rôzne zahraničné a vojenské operácie a tie boli následne verejnosti „predané“. Či sa jej to páčilo alebo nie. **Išlo o proces zhora dole.** Dnes je to naopak. Sú to masy ľudí s megafónmi v podobe sociálnych sietí, ktorí nakopli politikov niečo robiť. **Zdola hore.**

Toto je súčasť fenoménu, ktorý nabera na obrátkach posledných 10 rokov. Určite ste čítali alebo poučili o tom, ako internet a sociálne siete pokazili demokraciu. **Ja si skôr myslím, že je to naopak.** Vďaka sociálnym sieťam a

internetu ľudia častejšie dostávajú to, čo chcú; po čom je dopyt na politickom trhu. Internet v politike (**podobne ako v ekonomike**) znížil transakčné náklady. **Problém je, že ľudia v role voličov chcú spravidla iracionálne, demagogické a kontraproduktívne veci.** Volič totižto nenesie žiadne priame náklady svojho rozhodnutia, nemá žiadnu spätnú väzbu. Môže dookola robiť nesprávne rozhodnutia. No a vďaka internetu síce politika funguje „efektívnejšie“, čo však nanešťastie znamená, že ľudia dostávajú viac iracionálnych, demagogických a kontraproduktívnych politík.

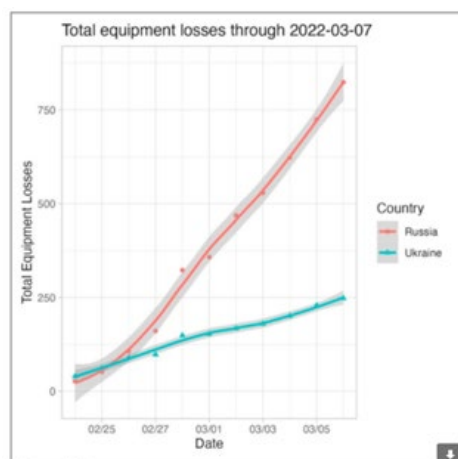
Opakujem, tentokrát sa zdá, že väčšina stojí na správnej strane. Problém je otázka, či tomu tak bude v zahranično-geopolitických otázkach vždy. **Minimálne na Slovensku mám o tom vážne pochybnosti.**

Crowdfundingová vojna

Zvyknem hovoriť, že internet nám priniesol „**občiansku spoločnosť na steroidoch**“. Pekne sme to mohli vidieť aj počas pandémie. **Odtiaľ budem hovoriť aj to, že internet nám priniesol „partizánsku vojnu na steroidoch“, inými slovami crowdfundingovú vojnu.** A v nej Ukrajinci víťazia na plnej čiare.

Dôležitú rolu tu znova hrá 30 miliónov kamier a fotoaparátov, ktoré fotia a natáčajú a spolu s lokalizáciou a časom zdieľajú po sociálnych sieťach ruskú techniku a jej postup. Takto je z každého Ukrajinca s mobilom tajný agent a sociálne siete alebo celé weby s mapami sú plné crowdfundingovanej rozviedky. Keď dôjde k nejakej vojenskej operácii, tak sa to zaznamená, posielajú a vyhodnocujú napríklad TU. Môžete si tam prezrieť 845 kusov ruskej techniky, ktorá bola zničená, poškodená, opustená alebo zajatá.

A tu je k 7. marcu aktualizovaný graf strát vojenského vybavenia **na základe vizuálne zdokumentovaných prípadov.** Tvorca grafu TU. Priebežne aktualizovaný zdroj prípadov OSINT.

K vojne neodmysliteľne patrí aj udržiavanie morálky a propaganda. Aj tu sa vďaka internetu Ukrajine darí. V prvom rade prakticky každý deň obletujú sociálne siete celého sveta strápňujúce videá a fotky ruských vojakov ako sa vzdávajú, ako nevedia, kde sú, resp. myslia si, že sú na cvičení, ako **im dochádza benzín** v strede cesty, alebo ako **ukrajinské traktory odťahujú ruské obrnené vozy** a Rusi za nimi utekajú, ako sú

hladní a [rabujú obchody](#) a nevedia sa prestrieľať ich dverami, ako sa [zaseknú vo výťahu](#), ako im ukradnú [tank](#) alebo [mínomet](#), ako žena rozdáva ruským [vojakom semiačka](#), aby z nich boli slnečnice, alebo ako sa Rusom rozpadajú autá, technika a [pneumatiky](#) – o tých je celé jedno super vlákno na Twitteri, [kde analytici](#) na základe fotiek rozoberajú, ako ruskí vojaci očividne neplnili svoje povinnosti pri garážovaní vojenskej techniky. Nehovoriac o [rozpade šifrovanej komunikácie](#).

Na druhej strane sú zasa virálne hrdinské príbehy na ukrajinskej strane. **A teraz je jedno, koľko z nich je pravdivých a koľko prikrášených. Z pohľadu vojny je dôležitá ich virálnosť a zvyšovanie morálky.** My na Slovensku máme jednu legendárnu fotku z okupácie Rusov v 68. Ide o muža, ktorý sa hrudou postavil prichádzajúcim tankom. Táto fotografia bola pôvodne vytlačená v novinách Smena a do zahraničia ju musel osobne vyniesť [konkrétny človek](#). Na Ukrajine každý deň vznikajú videá a fotky ľudí, ktorí sa po celej krajine stavajú na odpor a sú okamžite dostupné po celom svete. Podobne sa stavajú pred [tanky](#), [blokujú](#) prechody vojska, [vytláčajú](#) ho, vyrábajú [Molotovove kokteily](#) a [používajú ich](#) pri premene tankov na [pochodne](#). Alebo ručne odstraňujú [míny](#) s cigaretou v ústach.

K tomu treba pripočítať motivačné a virálne kroky ukrajinskej vlády a hlavne prezidenta Zelenského, z ktorého sa stal youtuber a influencer pre milióny jeho followerov na [Telegram](#) či [Instagram](#). Výsledkom sú legendárne videá ako „[prezident tut](#)“. **Alebo keď na ponuku odvozu reagoval dopytom na muníciu.** Podobne postupujú aj mnohí ďalší ako [poslankyne](#) s AK47, [missky](#), [rockové hviezdy](#), a [šampióni MMA](#) či [boxu](#).

Nejde len o motiváciu, ale aj praktické rady. Na [Telegram](#) sú [kanály](#), kde vysvetľujú ľuďom, ako blokovat cesty pre tanky, vyrobiť Molotovov kokteil, ako pomôcť odhaliť ruských sabotérov, ako zneškodniť a vyradiť opustenú ruskú techniku, ktorej došiel benzín, či ako prehľadať a vybrať mŕtve telá nepriateľov a odstraňovať cestné značenie.

Peknou ukážkou celosvetového [partizánskeho crowdfundingového](#) boja na internete je aj tweet od Johna Spencera, ktorý je vedúci štúdií „mestskej vojny“ na Inštitúte modernej vojny Americkej vojenskej akadémie (U.S. Military Academy's Modern War Institute). **V ňom dal rady civilistom, ktorí nemajú žiadny výcvik, ale chcú vzdorovať invázii:** ako využívať mestský priestor, budovať prekážky pri vysokých budovách do tvaru S a vzbudiť strach vo vojakoch. Ukrajinský Twitter tieto rady hneď preložil do [ukrajinčiny](#). Spencer tvrdí, že jeho tweet má viac ako 10 mil. videní, a k jeho napísaniu ho inšpirovala ukrajinská babička, ktorá sa prihlásila k dobrovoľníkom do zbrane.

Za Tik-Tokovú vysokú školu života vo vojne sa dá označiť [video ruskej youtuberky](#), ktorá pred rokom natočila video, ako naštartovať a šoférovať ruský tank. Na Ukrajine sa z toho stal okamžite virálny návod.

Na opačnej strane brehu v Rusku zvolili k internetu opačný prístup. A to cenzúru. V Rusku zablokovali Facebook, Twitter, YouTube a policajti začali na uliciach [kontrolovať mobily](#). K tomu prijali zákon, ktorý človeka pošle na 15 rokov za mreže, ak bude šíriť „klamlivé“ správy o ruskej vojne špeciálnej vojenskej operácii Z. To je celkom

prvoplánová hrubá sila na štát, ktorý sa pýšil tým, že je majstrom v hybridnej vojne.

Pri téme cenzúry nemôžem nespomenúť postup súčasnej vlády na Slovensku. Tej v zrýchlenom konaní prešiel v parlamente zákon, ktorý jej umožňuje vypínať internetové stránky. Stačí [rozhodnutie](#) Národného bezpečnostného úradu, ktorému SIS vypracuje podklady o tom, že na nejakom webe sa nachádza „škodlivý obsah“ a stránka bude zrušená. Zákon je v platnosti do júna 2022. Verím, že o tomto zákone nebudem musieť písať newsletter v roku 2024 po parlamentných voľbách, keď vznikne nová vláda. #pandorinaskrinka

Pre mňa zaujímavou otázkou bude, do akej miery sa Putinovi podarí v 21. storočí internetu a šikovných telefónov udržať informačné vákuum v Rusku.

Zatiaľ sa mu to hlavne pri [starších](#) darí. To ma až tak neprekvapilo – aj keď takéto [odpovede vždy zarazia](#). Ale uvidíme, čo mladšia generácia a ľudia, ktorí už predtým Putina nemuseli. Vojenské zlyhanie na Ukrajine môže byť [focal point](#), okolo ktorého vyrastie nový odpor proti jeho režimu.

Množstvo Rusov už začalo brať vážnejšie informačnú sebaobranu a VPN aplikácie [tvoria 8 z 10](#) najstahovanejších appiek v App Store v Rusku.

Ako pomôcť v Rusku šíriť slovo o vojne? Teda o útokoch a neúspechoch Rusov a utrpení Ukrajincov. **Internetoví partizáni to skúšali cez online hodnotenia podnikov a rôznych inštitúcií v Rusku cez [Google Mapy](#) a [TripAdvisor](#).** Neskôr však začali platformy tento postup blokovat a mazať. Niekoľko na Twitteri napadlo napísať kód, ktorý keď si administrátori stránok vložia na svoj web, tak ľuďom z Ruska to zobrazí RSS feed so správami napr. z BBC alebo fotky a videá z vojny. Pre ľudí mimo Ruska by táto fičúra ostala neviditeľná. **Neviem o tom, že by sa mu to podarilo, ale možno to niekto z vás dokáže zrealizovať.**

Čo sa podarilo zrealizovať, je stránka <http://1920.in/>, ktorá **generuje náhodné telefónne čísla z Ruska a jedným klikom z mobilu môžete poslať SMS náhodnému Rusovi.** Stránka generuje aj do ruštiny preložený text, ale ten už ruskí operátori blokujú. Takže radšej napíšte svoj vlastný a vynechajte pri tom slová ako Kremľ, vojna a Ukrajina. Stránka dokáže vygenerovať aj čísla, na ktoré sa dá poslať správa cez Whatsapp alebo iMessage, takže posilať môžete do zbláznenia.

Najviac pozornosti a pomoci si od nás momentálne však zaslúžia samotní Ukrajinci, ktorým ruské rakety a bomby ničia domy a oni musia utekať. Bolo by na samostatný newsletter urobiť výpočet všetkých možných kampaní a pomoci, ktoré sa pre Ukrajincov podarilo zorganizovať. Pre Slovákov je relevantný web [Kto Pomôže Ukrajine](#), kde sú koordinované rôzne formy pomoci. Cez [crowdfunding](#) sa Slováci vyzbierali za menej ako 2 týždne už viac ako 1 mil. eur.

Ak chcete poslať Ukrajincom priamo peniaze na zásobníky do pušiek, môžete tak [spraviť tu](#). Alebo ešte lepšie, ak chcete pomôcť priamo obyčajným Ukrajincom, tak pred pár dňami napadol jednému človeku šikovný spôsob. **Stačí si cez Airbnb rezervovať ubytovanie na Ukrajine a adresne tak pomôžete ľuďom, ktorým lietajú rakety okolo domov.**

Dnes je z toho rastúci fenomén a do 48 hodín od prvého tweetu sa rezervovalo na Ukrajinu viac ako 61-tisíc nocí. Pomôcť vybookovať vybombardovanú Ukrajinu môžete aj vy [TU](#). Momentálne sa pridávajú aj ľudia s Airbnb zážitkami (Experiences) a môžete si [rezervovať napríklad plavbu v kanoe](#) po Dnepri. Verím, že Airbnb by mohlo túto pomoc posunúť ešte ďalej. **Chcelo by to nejaký nový typ listingu v rámci platformy, kde by Ukrajinci mohli nahráť svoje zbombardované nehnuteľnosti, aby si ich ľudia na západe mohli adoptovať.**

Ak by ste si radi prečítali viac na túto tému, dávame do pozornosti aj ďalšie texty od Róberta Chovanculiaka:

- [Ako trh predpovedal inváziu na Ukrajinu, a čo hovorí na WWII?](#)
- [Čo nové hovoria ceny: vojna na Ukrajine](#)

Pokrok bez povolenia, 11.3. 2022

Návod pre ministerstvo školstva: ako pomôcť ukrajinským deťom na Slovensku

Róbert Chovanculiak

S vojnou za hranicami neprichádzajú len zlé správy, ale aj utekajúci ľudia. Drvivá väčšina z nich sú ukrajinské deti a ženy. To znamená, že na Slovensku pribudnú desiatitisíce detí, ktoré tu budú hľadať vzdelávanie od materských škôlok až po stredné školy.

Tieto deti sa nerozdelia rovnomerne po celom Slovensku, ale úplne prirodzene sa budú zdržiavať vo veľkých mestách, predovšetkým v Bratislave. To sú zároveň oblasti, kde je chronický nedostatok priestorovej a personálnej kapacity vzdelávacích inštitúcií najmä pre mladšie deti. Ako tento problém riešiť?

Existujú v zásade dva spôsoby. Prvým je, že úradníci na ministerstve školstva si zdvojnásobia dodávky kávy,

naplnia si kalendár extra poradami a začnú riešiť logisticko-manažérske problémy vzniknutej situácie. Ak sme sa počas posledných dvoch rokov niečo naučili, tak to, že plánovanie z centra v dobrých časoch nefunguje a v zlých časoch funguje katastrofálne. Od dodávok ochranných pomôcok cez testovanie až po momentálnu situáciu na hraniciach štát vždy zachraňovala individuálna iniciatíva a samospráva. Štát sa jednoducho nemôže hrať na Amazon, keď má papierový informačný systém.

Druhým spôsobom, ako môže ministerstvo riešiť súčasný problém, je maximalizovať schopnosti iniciatív zdola. Nato sú potrebné dva jednoduché kroky: po prvé, odstrániť prekážky, po druhé, nakúpiť výsledky. Rozmeňme si to na drobné.

Založiť dnes škôlku alebo školu je proces na roky, počas ktorého musíte preskakovať ohnivé kruhy regulácií a zároveň žonglovať s množstvom administratívy a byrokracie. A veľkosť tohto problému časom rastie na všetkých frontoch: od podrobných požiadaviek na vybavenie a usporiadanie či na prehnanú odbornú spôsobilosť cez nákladné personálne vybavenie a podiely rôznych detí až po rozsiahlu byrokraciu a dokumentáciu. Čo by sme teraz dali za to, keby sme tu mali inštitút paralelných autonómnych škôl alebo dokonca celého paralelného systému ako Eduvolúcia, ktoré by boli flexibilnejšie a nezatažené všetkým vyššie opísaným.

Samozrejme, nikomu sa teraz nepodarí v priebehu pár mesiacov postaviť vo veľkých mestách desiatky nových škôlok a škôl. Tu nie sme v Číne. Ale ľudia od pracovného stola by neverili, čo sú schopní dokázať ľudia v teréne, keď musia (lebo tie deti sú tu) a môžu (nebudú existovať umelé prekážky). V každom meste je viacero objektov, ako napríklad centrá voľného času, materské centrá, ZUŠ, centrá seniorov či kultúrne centrá, ktoré sa dajú relatívne rýchlo a lacno prerobiť na vzdelávacie inštitúcie. Stačí sa pozrieť, čo v priebehu pár dní dokázal jeden súkromný developer s kancelárskymi priestormi v Žiline.

A tím sa dostávame k ďalšiemu kroku. Štát by nemal manažovať a koordinovať, ale nakupovať výsledky. Teda nakupovať vzdelávanie pre ukrajinské deti. Znova musím zopakovať povzdych, čo by sme dali za to, keby sme teraz mali k dispozícii fungujúci systém vzdelávacích poukazov, ktoré by stačilo rozdať ukrajinským deťom. Vzdychať ako ja by však nemali úradníci na ministerstve školstva, ale okamžite by na takom niečom mali začať pracovať. Zo začiatku pokojne aj v papierovej forme a neskôr si viem predstaviť platformu, kde bude mať každé ukrajinské dieťa svoj účet aj s kreditom. A ak by chcel štát vstúpiť do 21. storočia, platforma by aj ukrajinským rodičom umožňovala hodnotiť výkony vzdelávacích inštitúcií, kam posielajú svoje deti a s nimi aj verejné peniaze.

Viem si predstaviť, ako by realizácia týchto dvoch krokov aktivizovala aj množstvo matiek, ktoré utekajú s deťmi z Ukrajiny. Nejaká časť z nich určite na Ukrajinu pracovala ako učiteľky, vychovávateľky alebo riadili školu. Tento ľudský kapitál je momentálne zamrznutý. Prečo by spolu s aktívnymi jednotlivcami na Slovensku (napríklad študentmi na pedagogických fakultách) nedokázali založiť najskôr menšie vzdelávacie komunity, z ktorých sa neskôr môžu stať regulárne škôlky a školy? V skutočnosti sa také niečo už deje

a komunity vznikajú. Len je to v malom, a to z dvoch dôvodov. Iniciatívy musia ostať pod radarom oficiálnych regulátorov a financuje to celé dobrovoľná zbierka cez crowdfunding. Štátni úradníci by teraz mali robiť všetko pre to, aby tieto dve prekážky odstránili. Teda deregulovať systém a nakupovať výsledky. Do toho.

Denník E, 1.4. 2022

Uplácanie maturantov nebude fungovať

Róbert Chovanculiak

Ešte nedávno abstraktné peniaze z Plánu obnovy sa na ministerstve školstva začali pretavovať do reálnych politík. Aktuálnym príkladom je komponent s názvom: *Lákание a udržanie talentov*, v rámci ktorého už funguje nástroj v podobe štipendií pre najlepších domácich študentov. Vďaka nemu dostanú vybraní maturanti, ktorí sa rozhodnú ostať študovať na Slovensku dotáciu 300 eur mesačne. Celkové náklady na štipendia sa odhadujú na viac ako 60 mil. eur.

Táto politika je pekná ukážka toho, ako sa dajú skutočné problémy iluzórne riešiť obsypávaním peniazmi.

Na Slovensku máme skutočne stav, že približne pätina vysokoškolákov odchádza študovať do zahraničia. Vďaka prieskumu *To Dá Rozum* poznáme aj dôvody, prečo tak robia. Drvivá väčšina ich odchádza do Českej republiky a z nich 91 % uviedlo ako dôvod odchodu lepšie renomé českých vysokých škôl než Slovenských.

Toto naznačuje, že nápad uplacať študentov, aby ostali doma, pravdepodobne nebude fungovať. Odchádzajúcich študentov trápi upadajúca signálna hodnota vysokoškolských diplomov na Slovensku a nie štipendiá. A štatistiky im dávajú za pravdu. Počas poslednej dekády sa zdvojnásobil podiel vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí a zároveň poklesol celkový počet študentov o skoro polovicu. To znamená, že na vysoké školy sa dostali aj relatívne slabší študenti a poloprázdne vysoké školy museli v boji o študentov znižovať latku náročnosti. A tak sme v stave, že ak sa chce mladý človek na trhu práce odlíšiť a signalizovať svoje kvality, musí ísť študovať do zahraničia.

Ale keby sme aj predpokladali, že sa nájdu maturanti, ktorých štipendium presvedčí, aby tu ostali, tak bude efekt

politiky veľmi otázný. 300 eur mesačne dostanú totižto len študenti bakalárskeho štúdia. Pričom na Slovensku je bakalár nedopečený vysokoškolák, ktorý si po skončení bakalárskej dotácie pokojne odskočí po magisterský titul do zahraničia.

Ono celkovo myšlienka rozdávania „sociálnych balíkov“ pre študentov na Slovensku nedáva príliš zmysel. Po prvé, zo všetkých študentov v spomínanom prieskume len 35 % uviedlo lepšie sociálne zabezpečenie ako dôvod odchodu do zahraničia. Po druhé, Slovensko je už dnes krajina s výrazne vysokými výdavkami vysokého školstva na „doplnkové služby študentom“, kde patria okrem ubytovania, stravy aj štipendiá. Slovensko dáva na tieto služby 18 % rozpočtu vysokého školstva, pričom ostatné krajiny V4 len 4% a krajiny OECD v priemere 5 %.

Ak chceme naozaj riešiť export mozgov do zahraničia, mali by sme sa zamerať už na dopečených absolventov. Teda namiesto uplávania maturantov, aby ostali študovať domáce, podľa nich horšie školy, by sme sa mali zamerať na prilákание kvalitne vzdelaných absolventov zo zahraničia. To sa dá rôzne, napríklad ponúknutím daňovo-odvodových prázdnin na 3-5 rokov, keď sa vrátia pracovať a podnikáť na Slovensko. Túto politiku by sme mohli zafinancovať zo zdrojov, ktoré sme ušetrili tým, že sme ich nemuseli vzdelávať doma. Na Slovensku stojí vzdelanie jedného vysokoškoláka okolo 20-tisíc eur.

Hospodárske noviny, 9.5. 2022

Podvod na poisťencoch

Martin Vlachynský

Musím sa priznať, že som prekvapený. O zmyšľaní rezortných šéfov, ani o finančnom stave štátnej poisťovne som si nerobil ilúzie. No to, že po necelých dvoch rokoch tu bude zase na stole záchrana poisťovne z peňazí daňových poplatníkov, to som skutočne nečakal. Ako komentátor zažívam déjà vu. Čo ďalšie napísať, keď už všetko bolo napísané v roku 2020? Ako túto situáciu nazvať? Ostáva už len volať veci priamo – podvod na poisťencoch. Konkrétne na dvoch miliónoch poisťencov.

Marketing

Milión na každý deň! Je to náhoda, že výsledná suma „navýšenia“ zdrojov v zdravotníctve o 365 miliónoch eur

vyšla na euro presne? Samozrejme, že nie. Je to ďalší dôkaz, že finančné riadenie sektora je robené podľa marketingu a čísla sa jednoducho vymyslia tak, aby sa hodili do nadpisu v novinách. To, že výsledné číslo je absolútne fiktívne, nevádi. Veď aj rozpočet na rok 2022 bol vďaka vymysleným úsporám fiktívny a vidíte, prešiel.

Najskôr sa zastavme pri sume 145 miliónov eur. Toto nie je žiadne „navýšenie“, to je náhoda. Zvýšený prílev peňazí zo zdravotných odvodov ekonomicky aktívnych sa neudeje pričinením vlády, ale pričinením ekonomiky. Ak sa udeje vôbec. Asi vám nemusím vysvetľovať dôvody, prečo je na najbližšie mesiace odhad zamestnanosti a výšky miezd v krajine, za ktorej hranicami sa odohráva obrovský vojnový konflikt, veštením z kávových usadenín na dne šálky.

Ak ministerstvo revidovalo jednu položku v rozpočte (odvodové príjmy), možno by malo revidovať aj iné položky v rozpočte, napríklad očakávané úspory. Tie sú na rok 2022 rozpočtované na úrovni 249 miliónov eur, čo je absurdné číslo. O to absurdnejšie, že samotný predkladací materiál k tomuto navyšovacíemu návrhu uvádza ako jeden z dôvodov navýšenia základného imania VŠZP „nedosiahnuté úspory v liekoch vo výške 50 mil. eur“ v roku 2021.

Z cudzieho krv netečie

Vymyslené rozpočtové čísla sú jeden folklór. Neustále zachraňovanie štátnej poisťovne ďalší folklór. Najskôr krátky výlet do histórie. Dnes sme zvyknutí, že mnohé verejne vlastnené nemocnice nesplácajú svoje záväzky. No bolo aj horšie – pred Zajacovými časmi, teda na prelome tisícročí, boli aj také časy, že dohodnuté záväzky voči poskytovateľom neplatili samotné zdravotné poisťovne.

Po transformácii zdravotných poisťovní na akciové spoločnosti, ich konsolidácii, vstupe súkromných investorov a injekcii 65 miliónov eur do základného imania VŠZP v roku 2010 (kvôli vykazanej strate 120 miliónov eur) nastala na tomto poli doba pokoja. Ale iba zdanlivá. VŠZP úspešne pokračovala v zlom hospodárení, ale straty sa jej darilo skrývať v účtovníctve. Až do roku 2016, keď to prasklo a poisťovňa musela zaúčtovať stratu 112 miliónov eur.

Nasledoval ozdravný plán, ktorý síce poisťovňa ukončila v roku 2018, ale jeho tieňa sa dodnes nezbavila. V roku 2020 kvôli strate 114 miliónov eur tak musela prísť ďalšia záchrana v sumičke 198 miliónov, uplynul rok a pol a zase treba 120 – 160 miliónov eur. Štát si tu vtípne nechť volné pole 40 miliónov eur, ktoré VŠZP dostane vraj „v závislosti od splnenia úloh uložených v uznesení vlády SR“. Pritom stačí splniť jedinú úlohu – neskrachovať!

Podľa hesla „z cudzieho krv netečie“ tak zhruba 3 milióny poistencov dostanú peniaze z daní aj od 2 miliónov poistencov dvoch súkromných poisťovní - na krajšie benefity a výhodnejšie zmluvy. Teda teoreticky. V praxi toho asi moc neuvidia. Sledujúc aktuálne dosť neúspešne prebiehajúce rokovania poisťovne s nemocnicami, žiadne prebytočné milióny sa tam neváľajú.

Niektorí by mohli namietat, že inak sa to spraviť nedalo. Účtovná strata spôsobí prepád imania pod zákonný limit

a opätovné spustenie ozdravného plánu. No ešte stále je tu alternatíva. Rozdeliť a predat. **Roky čakám na jeden súdny argument, načo je dobré štátne vlastníctvo tejto pece na peniaze.**

Viac peňazí

Posledných 100 miliónov z balíčka je vyššia platba za poistencov štátu. Toto je jediný férový spôsob, ako do rezortu púšťať viac verejných peňazí a nediskriminovať pri tom poistencov iných poisťovní. Pri súčasnom systémovom status quo v slovenskom zdravotníctve iné možnosti na udržanie súčasnej úrovne zdravotnej starostlivosti nie sú, len hádzať do stroja dodatočné peniaze. Ale robme to aspoň tak, aby sa ten stroj nepokazil.

Zdravotnícke noviny, 31.3. 2022

Na dôkazoch založené vzdelávanie, o ktorom u nás (skoro) nikto nepočul

Róbert Chovanculiak

Som vyučený ekonóm a o vzdelávaní a školstve píšem skôr z pohľadu správneho nastavenia pravidiel hry – teda kto má byť zodpovedný za iniciatívu a inovácie, ich selekciu od nepodarkov a replikáciu tých správnych riešení.

Chtiac-nechtiac som sa však dostal aj k rôznym technikám vzdelávania a pedagogickým sporom o to, či a ako fungujú. Ostal som šokovaný mierou nehody, ktorá panuje medzi odborníkmi na pedagogiku o tom, ako správne učiť deti.

Zoberte si dva moje texty o vzdelávaní. **Jeden** bol o tom, ako motivovať deti a o dôležitosti autonómie. **Druhý** bol o tom, ako sa správne učiť a zdôrazňoval opakovanie zo strany žiakov. Na oba články mi prišli viaceré pozitívne ohlasy, ale nikto v nich nevidel rozpor. A pritom v pedagogickom svete vychádzajú z dvoch protichodných myšlienkových škôl. Teda medzi odborníkmi na pedagogiku by ste nenašli veľa takých, ktorí by sa podpísali pod oboje.

Jin a Jang

V ekonómii máme pro-trhové a etatické prúdy, v morálke konzervatívne a liberálne, v politike ľavicové a pravicové no a v pedagogike majú behaviorálne a konštruktivistické prístupy.

Ten prvý je viac tradičný, vyzdvihuje úlohu učiteľa, inštrukcií, presunu vedomostí od učiteľa k žiakovi. Kľúčové slová sú teacher-centered, priame a explicitné inštrukcie, mastering learning, pracovná a dlhodobá pamäť, kognitívna záťaž.

Ten druhý je viac progresívny a vyzdvihuje úlohu žiaka, objavovanie, samostatné riešenie problémov a vedomosti sa tu nepresúvajú, ale žiaci si vytvárajú vlastné interpretácie sveta. Kľúčové slová sú "child-centred", discovery-based learning, "open investigation", a "enquiry oriented teaching".

Zmestiť myšlienkové školy do jednej vety vyžaduje veľa zjednodušenia, ale asi cítite ten principiálny rozdiel.

Ktorý prístup je ten správny? Ja neviem. Článok o motivácii čerpal skôr z progresívneho smeru, článok o technikách učenia je založený na tradičnejšom prístupe. Avšak to, že neviem, beriem ako moju výhodu - môžem fandiť a skúmať oboje. Na rozdiel od odborníkov na pedagogiku, ktorí si vybrali svoju stranu.

Čo však viem určite je, že obe metódy sa dajú robiť zle. Viem si predstaviť "konštruktivistickú triedu", kde učiteľ nechá žiakov sedieť úhorom, nevytvorí im žiadne podmienky pre vzdelanie, nevzbudí v nich iskru a doslova nechá "učenie na ich pleciach". Tak isto si viem predstaviť "behavioralistickú triedu", kde učiteľ vo frontálnej výučbe bude celú hodinu na žiakov chrliť inštrukcie a oni budú pasívne sedieť a nič si z toho neodnesú. Toto určite nie sú aplikácie prístupov, ktoré by ich obhajcovia mali na mysli, keď ich skúmajú a píšu o nich. Je to však niekedy realita, ktorá sa odohráva v triedach.

Na dôkazoch založené vzdelávanie

Prečo tento dlhý úvod? Lebo vám chcem prestaviť jeden vzdelávací prístup, ktorý má extrémne výborné výsledky v empirických štúdiách a zároveň je to prístup, ktorý má extrémne veľa nepriateľov vo svete odborníkov na pedagogiku. A to mi príde extrémne fascinujúce. Porovnajte si to napríklad s medicínou.

Na dôkazoch založená medicína je dnes štandard. Aj vďaka tomu už lekári nejaký čas nepúšťajú žilou, neprikladajú pijavice, nevrtajú diery do lebky či nezašívajú pod kožu fazule. Tohto pokroku v medicíne sa nedožil anglický kráľ Karol II. **Ten musel** v 17. storočí vypiť toxický kov, výtok z lebky muža, ktorý nebol nikdy pochovaný a na záver mu jeho lekári natlačili dole krkom rozdrvené kamene z čriev kozy z Indie.

Ľudský organizmus je komplexný systém a spoliehaním sa len na osobnú skúsenosť je príliš ťažké odhaliť, čo funguje a čo sa len zdá, že funguje. Kontrolované randomizované experimenty umožňujú v medicíne oddeliť zrna od pliev - kauzalitu od korelácie.

Toto však neplatí pri vzdelávaní. To ešte na svoju revolúciu čaká. Niežeby sa vo vzdelávaní nerobili experimenty a nemali sme mnoho empirických prác o tom, čo funguje lepšie a čo horšie. Problém skôr je, že školy, učelia, učiteľia učiteľov a tvorcovia politik ich do veľkej miery ignorujú. Stále lejú svojim žiakom do úst stredovekú medicínu - len preto, že to robili aj ich predchodcovia. Alebo - a to sa môže ukázať ešte ako horšie - prichádzajú s úplne novými postupmi, ktorých hlavná konkurenčná výhoda je zdôrazňovanie niečoho nového, progresívneho, zvyčajne opaku oproti minulosti. Ale to, že niečo nefunguje optimálne neznamena, že opak bude fungovať lepšie. Zmena nemusí byť vždy zmena k lepšiemu.

Vieme, čo funguje

Čo keby som vám povedal, že existuje vzdelávacia metóda, ktorá dokázateľne funguje lepšie ako všetky ostatné, ktorú preverili stovky testov, **štúdií** a **metaštúdií**, a ktorá funguje pre výborných, priemerných, slabých, bohatých, chudobných žiakov, či žiakov s poruchami učenia, znevýhodnených ale aj talentovaných. Kriticky mysliaci čitateľ teraz určite spozornel. Tento opis sa skôr podobá na predaj teplovzdušných hrncov z teleshoppingu, ako na vážnu vzdelávaciu metódu. Znie to až príliš dobre. Hlavne vzhľadom na to, že vo vzdelávaní zvyknú experimenty zlyhávať a efekty rôznych metód na vzdelanie žiakov sú **veľmi malé**.

Toto však neplatí pre metódu, ktorá nesie názov Priame inštrukcie (**Direct Instructions**). Prišiel s ňou v 60. rokoch minulého storočia **Siegfried Engelmann**, ktorý pôvodne pracoval v marketingu. O vzdelávanie sa začal zaujímať, keď od spoločnosti vyrábajúcej cukríky dostal za úlohu zistiť, koľkokrát musia byť deti vystavené reklame, aby si ju dobre zapamätali. Engelmann sa pustil do štúdia empirického výskumu o vzdelávaní a s prekvapením prišiel na to, že nič moc neexistuje.

Vytvoril preto vlastnú pokusnú skupinu a začal na nich testovať učenie sa sloganov. Veda za vzdelávaním ho až tak zaujala, že začal učiť vlastné deti - dvojčky. Naučil ich ako štvorročné riešiť jednoduché lineárne rovnice. Vtedy niekedy dal Engelmann výpoveď v práci a nastúpil do Ústavu pre výskum výnimočných detí. Tam spolu so svojím kolegom vytvorili základ nového prístupu k vzdelávaniu - metódu priamych inštrukcií.

Princípy jeho novej metódy nie sú žiadna atómová fyzika. Jednoducho rozdelil učebnú látku na menšie celky, k nim následne vypracoval podrobné inštrukcie pre učiteľov ako učiť - doslova im pripravil, čo majú hovoriť a aké príklady používať. Pri inštrukciách kládol dôraz na podrobnosť, zrozumiteľnosť, neustále aktívne zapájanie sa žiakov a spätnú väzbu. Na hodinách sa zvyčajne postupuje metódou "ja, my, ty". Teda najskôr látku vysvetlí učiteľ, následne ju precvičujú spolu a na koniec samostatne. Učebná látka postupuje v rámci tejto metódy pomalými, vopred naplánovanými krokmi. Zvyčajne je na hodine len 10 - 20 % novej látky a zvyšok je opakovanie starších konceptov a ich aplikácia v rôznych kontextoch. Tieto koncepty sa zvyknú po 3-4 nových lekciách znova vrátiť na zopakovanie. Opakovanie je matka múdrosti (ak vám to pripomína spomínaný **newsletter** o technikách učenia sa, tak to nie je náhoda).

Najdôležitejšie je, že všetky časti lekcie boli vopred otestované v laboratóriách ale aj v teréne na mnohých žiakoch a je isté, že fungujú. Tvorba jedného uceleného kurzu zvykne trvať roky. Takáto detailná a zdĺhavá príprava vie zabezpečiť, že všetci žiaci na hodinách zažijú množstvo „aha momentov“ a nedochádza k zlej interpretácii.

Pred samotným spustením metódy sú žiaci najskôr otestovaní, aby sa zistila ich aktuálna úroveň vedomostí a následne sú podľa nich rozdelení do skupín. Vďaka tomu môže učiteľ postupovať rýchlejšie a hlbšie sa venovať preberanej téme. Nemusí brzdiť pokročilejších alebo v mene vyššieho dobra zanechať na bojisku zaostávajúcich žiakov. Žiak môže v jednom predmete, ktorý mu ide lepšie postupovať rýchlejšie a v inom zas pomalšie.

Pokrok bez povolenia, 19.4. 2022

Štát nedováža potraviny ani nerozhoduje o mzdách

Monika Budzák

Už dlho si všimam, že o ekonomii má záujem len hrstka ľudí. Paradoxom je, že aj na vysokej škole s ekonomickým zameraním to tak bolo. Je jasné, že nie každý má potenciál na to, aby bol z neho špičkový ekonóm. Paralely však môžeme nájsť v IT zručnostiach. Je len málo ľudí, ktorí vedú programovať, ale takmer každý sa vie naučiť používať internet. Podobne je to aj s ekonomickými základmi, ktoré zvládne takmer každý. No raz treba začať. Preto sme v roku 2017 priniesli na Slovensko [Ekonomickú olympiádu](#).

Do online testovania sa každý rok zapoja tisíce stredoškôľakov (tento rok až 11 300), čo nám poskytuje dobrý obraz o tom, kde sú silné a slabé stránky v ekonomických zručnostiach mladých ľudí. Hoc v mnohom nás ich vedomosti milo prekvapia, pri čítaní niektorých odpovedí vieme, že cesta k tvorbe ekonomického myslenia na Slovensku bude ešte dlhá a strastiplná.

Mnoho mladých ľudí si napríklad myslí, že štát dováža tovary na Slovensko. Majú problém vidieť za „importom na Slovensko“ podnikateľov z miestnej trafiky, pobočku reťazca vo svojom meste či dokonca seba samých, keď si z Aliexpressu objednávajú čínske hodiny. Možno je to výsledok myšlienkového skratky, kedy v správach počujú „Slovensko dováža“ a predstavujú si

hordu úradníkov, ktorí sedia za počítačmi a dohadujú, čo sa smie a čo sa nesmie doviesť. Z tejto predstavy ale pramení mnoho nešťastných záverov a podpora politických opatrení, ktoré vedú k chudobe.

V jednej úlohe v krajskom kole olympiády mali študenti vysvetliť, čo môže štát urobiť proti rastúcim cenám potravín. Veľmi často sa objavovali nápady, že by sa mal viac uzavrieť – menej dovážať a viac pestovať doma. Samozrejme, že každý by chcel vidieť prosperujúcu domácu ekonomiku, kedy vo svojom okolí nájde množstvo kvalitných služieb a tovarov od lokálnych dodávateľov. Cestou k nej však rozhodne nie je uzavretie hraníc. Už od 18. storočia a učenia „otca ekonómie“ Adama Smitha vieme, že len konkurencia prispieva k tomu, že sa spotrebiteľia môžu tešiť z väčšieho výberu, lepšej kvality a nižších cien. Uzavretie domáceho trhu znamená, že Bratislavčan si môže kúpiť napríklad sušienky zo vzdialenejšej Serede, ale tie z bližšieho Kittsee už nie. A aj keby nikdy ani nepomyslel na kúpu keksíkov z Rakúska, konkurenti zo Serede o „sušienkároch“ z Kittsee vedia a musia tak neustále dbať na kvalitu svojich keksíkov, aby neprišli o zákazníkov. Táto motivácia sa uzavretím trhov stráca a povestná kvalita slovenských výrobkov, ktorá je tak často spomínaná, nemusí vydržať.

Študenti tiež navrhovali, aby štát zákonom zmrazil ceny tovarov. Predstavte si, že náklady na obstaranie 1 kila jablák pre predajcu sú 80 centov (v nej sú zahrnuté napr. mzdové náklady na starostlivosť, zber, hnojenie, príp. zavlažovanie u pestovateľa, skladovanie, marketing či dopravu). Štát stanoví maximálnu predajnú cenu 50 centov. Čo urobí podnikateľ? Buď jablká zo sortimentu vyradí, lebo by bol stratový, alebo zvýši cenu pri iných tovaroch, aby mohol jablká ponechať v ponuke. Ako ukázala aj prax, cenový strop v konečnom dôsledku vždy [povedie k nedostatku](#). Nedávno to demonštrovala vláda v Maďarsku, keď stanovila strop na cenu pohonných hmôt. Čerpacie stanice tak museli [obmedzovať množstvo benzínu a nafty](#), ktoré môžu za danú cenu predávať. Mnohí „pumpári“ sa ocitli na okraji [bankrotu](#), keďže rastúce náklady nemohli pretaviť do vyšších cien.

Pri hodnotení toho, čo vláda môže urobiť proti rastúcim cenám sa v študentských odpovediach bežne objavoval nápad „vytlačiť viac peňazí“. Okrem toho, že to nie je kompetencia vlády ale centrálnej banky, je to návrh, ktorý infláciu ešte podporuje, keďže väčšie množstvo peňazí pripadne na rovnaký objem statkov a služieb v ekonomike.

Študenti vlád pripisovali úlohy, ktoré v trhovej ekonomike nerobí, alebo len v obmedzenej miere. Podobne ako pri regulácii cien, študenti v niekoľkých prípadoch navrhovali, aby vláda zvýšila mzdy občanov. Štát skutočne môže zvýšiť mzdy úradníkom, lekárom, hasičom či iným povolaniam vo verejnom sektore (hoc je limitovaný verejným rozpočtom), no na mzdy v súkromnom sektore má len obmedzený vplyv. Tie tvorí dopyt a ponuka na pracovnom trhu (koľko zamestnávateľov dopytuje prácu zamestnanca) a produktivita práce. Mzda je teda závislá od schopnosti zamestnanca vytvoriť hodnotu. Ak zamestnanec vyprodukuje za 1 hodinu hodnotu 10 eur, jeho hodinová mzda nemôže byť vyššia. O mzdách nerozhoduje štát, ale hlavne podnikateľ, ktorý keď chce zvyšovať mzdy, musí neustále hľadať spôsoby, ako vyprodukovať vyššiu hodnotu a predávať ju zákazníkom.

Štát výšku miezd ovplyvňuje cez dane, odvody či byrokráciu, ktoré však podnikateľ musí započítať do finálnej mzdy. Ak tieto náklady príliš porastú, pracovné miesto nevznikne alebo zanikne.

Hoci ma mnohé odpovede prekvapili až zarazili, stále existuje nádej, že mladí ľudia budú pátrať po tom, ako svet skutočne funguje. Pri dospelých absolventoch „vysokej školy života“, ktorých je veľmi počuť a vidieť na sociálnych sieťach ale aj v politike, je tá nádej menšia. Protiváhou demagógie musia byť fakty, ktoré vychádzajú zo zvedavého pátrania, zdravej skepsy a diskusie. Na mnohých školách to dnes žiaľ chýba, no verím, že práve Ekonomická olympiáda sa stane jedným z motorov pre novú generáciu kriticky zmýšľajúcej masy. Ľudí, s ktorými to politici a demagógovia budú mať oveľa ťažšie.

Trend, 24.4. 2022

3. mája 2022 sa v hoteli Devín v Bratislave sa konalo **finále piateho ročníka Ekonomickej olympiády**, kde sme sa dozvedeli mená troch najšikovnejších študentov z celého Slovenska. Viac o priebehu a šikovnosti mladých ekonómov sa dočítate [na strane 27](#) tohto Market Finesse.

Keď to nevieš spraviť, kúp si to. Značka: vzdelanie

Róbert Chovanculiak

Odliv mladých, šikovných ľudí do zahraničia je jeden z najväčších problémov Slovenska. Momentálne každý piaty vysokoškolák ide študovať za hranice. Tento stav nie je taký akútny ako vírus pred nemocnicou alebo Rus za hranicami, ale jednoznačne ide o jednu z najväčších výziev Slovenska na najbližšie dekády.

Nie je preto prekvapujúce, že študenti v zahraničí sa dostali aj do dokumentu Plánu obnovy a odolnosti, ktorý má celý jeden komponent nazvaný „Lákание a udržanie talentov“. A nedávno ohlásilo ministerstvo prvú konkrétnu politiku, ktorá má pomôcť riešiť odliv študentov do zahraničia. Ide o motivačné štipendium vo výške 9 000 eur počas bakalárskeho štúdia (300 eur mesačne), pre tých maturantov, ktorí dosiahli výborné výsledky

v maturitnej skúške a nejaké ocenenia počas štúdia. Takto zadotovaných študentov má byť budúci rok 1400. Celkovo sa počíta s nákladmi 63 mil. eur, čo znamená, že rozdávať sa bude (minimálne) 5 rokov.

Táto politika má niekoľko problémov. V prvom rade dotuje len bakalárov. Lenže na Slovensku je hlboko zakorenená predstava, že kto neskončil magisterské štúdium, v skutočnosti nebol na vysokej škole. Teda je vysoko pravdepodobné, že vybraní bakalári budú pokračovať aj na magisterské štúdium. Prečo by sa po vyčerpaní dotácií nemali znova obzrieť po zahraničnej vysokej škole pri výbere magisterského štúdia? Hodnota dotácie z pohľadu daňového poplatníka vyletí von komínom.

Druhý problém je, že ani dnes neodchádzajú všetci šikovní. Odhaduje sa, že zo skupiny tých najšikovnejších odchádza približne jedna tretina až polovica. Čo bráni zvyšným maturantom, ktorí by tu aj tak ostali, prihlásiť sa a získať dotáciu? A tak zrušiť prínos dotácie. Ale aj keby dotácia motivovala niektorých maturantov (ktorí by tu inak neostali) zostať študovať na Slovensku, tak to automaticky neznamená, že tu ostanú aj pracovať. Ľudia, ktorí sú ochotní a schopní ísť študovať do zahraničia, tam ľahko môžu odísť aj pracovať po škole. V takomto prípade daňový poplatník utrpí najviac – zaplatí dotáciu, štúdium na vysokej škole a na záver absolvent aj tak odíde vytvárať hodnoty a daňové príjmy do zahraničia.

Tretí problém je morálne nastavenie tohto programu. Štátni úradníci vychádzajú z premisy, že kvalita štúdia rozhoduje o budúcich úspechoch študenta. Lenže my na Slovensku nemáme tak kvalitné študijné podmienky ako v zahraničí. To fakt nikomu nepríde zvláštne, že peniazmi chceme presvedčiť študentov, že si majú zvoliť horšiu školu?

K tomuto problému sa však dá postaviť aj z opačného konca. Prvým krokom je si priznať problém. Nevieť poskytnúť rovnako kvalitné vysokoškolské vzdelávanie ako v zahraničí a pravdepodobne sa to v blízkej dobe nezmení. To však nie je koniec sveta. Ako keď neviem upiecť chleba, tak to neznamená, že zomriem od hladu. Môžem si ho totižto kúpiť. A to by mala byť aj verejná politika štátu pri vysokoškolskom vzdelávaní.

Stačí pochopiť význam a dôležitosť medzinárodného obchodu, deťby práce a špecializácie a dokázať ich aplikovať dostatočne široko – do rôznych oblastí. Vráťane vzdelávania. Jednoducho, štát by mohol presmerovať svoju politiku od demotivácie maturantov odchádzať k motivácii absolventov zahraničných škôl sa vracieť.

To znamená úplne zmeniť „nastavenie mysle úradníkov“ a brať v zahraničí študujúcich Slovákov ako outsourcovanie služieb vzdelávania do zahraničia. A takto ušetrené peniaze (keďže nemusíme platiť vzdelávanie doma) použiť na ich prilákание domov. Napríklad zaviesť daňovo-odvodové prázdnyiny pre ľudí, ktorí sa vrátia zo zahraničných vysokých škôl domov pracovať na 3 roky. Alebo dokonca nejakú formu dotácie napríklad na bývanie. Takáto politika by bola stále lacnejšia ako dotovať študentov a financovať im domáce menej kvalitné vzdelávanie.

Jedinú námietku by mohli mať absolventi domácich vysokých škôl, ktorí by na trhu práce nemali toto daňovo-odvodové zvýhodnenie. Tu sa ale dostávame k problému ilúzie

bezplatného vzdelávania. Daňový poplatník im zaplatil 5 rokov štúdia na vysokej škole, ktoré dokopy stálo viac ako 30-tisíc eur. To sú peniaze, ktoré absolvent zo zahraničia nečerpá, ušetril dane rodičom domácich absolventov a cez daňovo-odvodové prázdniny by si časť z toho vybral. Lenže absencia znalosti o týchto 30-tisíc eurách spôsobí, že domáci absolventi sa budú cítiť znevýhodnení, a len dobrá komunikačná kampaň by to snáď dokázala ovplyvniť.

Týmto nehovorím, že máme rezignovať na snahu zlepšiť vysoké školstvo. Hovorím, budme realisti. Pracujeme s tým, čo je tu a teraz. Robiť to najlepšie, čo môžeme spraviť, aby sme na Slovensku mali kvalitne vzdelaných ľudí. Nemali by sme zatvárať oči pred výhodami medzinárodného obchodu vo vzdelávaní. Nechať mladých ľudí využiť kvalitnejšie služby v zahraničí a následne ich prilákať domov. Samozrejme, odpustenie daní a odvodov nepresvedčí každého, ale môže byť pre mnohých jazyčkom na váhu. Koniec koncov, absolventi zahraničných škôl často uvádzajú nízke mzdy ako dôvod, prečo sa nevrátili.

.Týždeň, 31.3. 2022

Umelá inteligencia v zdravotníctve? Áno, ale...

Róbert Chovanculiak

Mnohí z vás určite v poslednej dobe zaregistrovali správy o vzostupe umelej inteligencie, a špeciálne o jej využití v zdravotníctve. Koniec koncov, aj my sme sa tejto téme už [venovali](#). Napriek aktuálnemu rozruchu je však potrebné mať na pamäti, že väčšina takýchto článkov sa venuje skôr budúcemu potenciálu umelej inteligencie v zdravotníctve, nie dnešnej realite. V nemocniciach je totiž umelá inteligencia v súčasnosti využívaná oveľa menej, než sa pri pohľade do médií môže zdať.

Dan Elton niekoľko rokov pracoval v Klinickom centre Národného inštitútu zdravia v Spojených štátoch, kde skúmal využitie umelej inteligencie v oblasti rádiológie. O skutočnom stave využitia umelej inteligencie v tejto oblasti má teda lepší prehľad než drvivá väčšina ľudí. Svoj pohľad na túto problematiku zhrnul v článku „[AI for medicine is overhyped right now.](#)“ Aj keď Elton súhlasí, že umelá inteligencia má veľký potenciál do budúcnosti, pripomína, že jej v ceste stoja rôzne prekážky, na ktorých si v minulosti vylámali zuby aj viaceré technologické giganty.

Prvým takýmto prípadom, ktorý Elton spomína, je projekt spoločnosti Google s názvom Verily Health Sciences. Cieľom projektu bolo vyvinúť umelú inteligenciu, ktorá by zo snímky oka pacienta vedela diagnostikovať retinopatiu (chorobu ciev sietnice). V testovacej fáze systém dosiahol podľa vývojárov úspešnosť **viac než 90 %** - výsledok na úrovni lekára. Keď však bola ich umelá inteligencia prvýkrát vyskúšaná „v teréne“ - v Thajsku - ukázali sa jej nedostatky. Umelá inteligencia bola totiž testovaná na kvalitných snímkach, ktoré neboli porovnateľné so snímkami vyhotovenými zdravotníkmi v Thajských nemocniciach. Výsledkom bolo, že umelá inteligencia odmietla vyhodnotiť 21 % snímkov a pri ostatných bola jej úspešnosť nižšia v porovnaní s bežným diagnostickým testovaním.

Umelá inteligencia si počínala horšie než človek aj pri odhaľovaní rakoviny prsníka pri mamografií. Podľa Eltona pritom ide o v súčasnosti najpreskúmanejšiu aplikáciu počítačov v zobrazovacích metódach - výskum v tejto oblasti sa datuje už od poslednej dekády minulého storočia. Hoci ani lekári v tejto oblasti nie sú neomylní (rádiológovia prehliadnu približne 16% prípadov rakoviny prsníka), stále majú lepšie výsledky ako umelá inteligencia. Podľa [metaštúdie](#) zo septembra 2021 bolo až 94 % systémov umelej inteligencie menej presných ako jeden rádiológ, a všetky boli menej presné ako konsenzus dvoch alebo viacerých rádiológov.

Tretím prípadom, na ktorý Elton poukazuje, je umelá inteligencia Watson Health od spoločnosti IBM. Cieľom projektu bolo vyvinúť systém, ktorý by na základe údajov z elektronických zdravotných záznamov odporúčal spôsob liečby. V čase najväčšieho rozmachu na projekte Watson Health pracovalo až **7000 ľudí** a len samotné akvizície vykonané spoločnosťou IBM na vybudovanie projektu dosiahli hodnotu 5 miliárd dolárov. Vyvinutá umelá inteligencia však nedokázala preraziť v klinickom prostredí (hoci pokusy boli, [aj na Slovensku](#)). Nakoniec IBM svoj projekt predalo „na súčiastky“ - investičná spoločnosť Francisco Partners odkúpila niektoré dáta a analytické nástroje dokopy za 1 miliardu dolárov.

Všetky z týchto neúspešných pokusov dokazujú, že mnohé technológie ešte nie sú dostatočne vyspelé na zakomponovanie do každodenného používania. Umelá inteligencia skrátka ešte nie je dostatočne inteligentná. Elton vysvetľuje, že nové technológie sú testované v podmienkach, ktoré nezodpovedajú podmienkam reálneho sveta. V oblasti rádiológie, ktorej sa Elton venuje, je z pohľadu umelej inteligencie napríklad problematické, že snímky vyhotovené v nemocniciach sa líšia na základe použitých modelov skenerov, ich nastavení a ďalších technologických parametrov. Navyše do vyhotovovania snímkov v podmienkach reálneho sveta môže vstúpiť aj ľudský faktor - snímka môže byť napríklad mierne rozmazaná kvôli pohybu pacienta, prípadne je zhotovená z netradičného uhla. Zatiaľ čo pre doktorov tieto variácie nepredstavujú problém, umelá inteligencia sa s nimi často nedokáže vyrovnávať.

Lenže problém nespočíva len vo vyvinutí funkčnej umelej inteligencie. Aj ak by sme takúto technológiu k dispozícii mali, jej implementácia do nemocníc by bola zložitá. Elton vysvetľuje, že rádiologické oddelenia poväčšine nemajú k dispozícii softvéry, ktoré by dokázali zobrazovať výsledky zhotovené umelou inteligenciou. Ďalšou prekážkou je, že nemocnicami

používané programy nie sú štandardizované, čo znovu sťažuje vyvinutie široko využiteľnej umelej inteligencie. A problémom je aj to, že súčasná umelá inteligencia vie pracovať len s veľmi špecifickými typmi snímok (napr. čelný röntgen hrudníka alebo CT brucha s kontrastom).

Elton proces (prípadne) adaptácie kvôli implementácii umelej inteligencie prirovnáva k adaptácii cestnej infraštruktúry tak, aby bola využiteľná aj pre elektromobily. Rovnako ako sa musí zmeniť cestná infraštruktúra, tak aj nemocničné softvéry a IT infraštruktúra by museli prejsť výraznou revíziou. Keďže však nemocnice vo všeobecnosti nemajú k dispozícii nadbytok finančných prostriedkov, návratnosť takejto investície by musela byť nevyvrátiteľná.

Na záver svojho článku Elton predpovedá, že vedecký pokrok potrebný k zdokonaleniu umelej inteligencie využívanej v oblasti rádiológie nastane počas najbližších 10 - 20 rokov. Ako však sám naznačil, samotné vytvorenie umelej inteligencie ešte nie je „víťazstvom“ – podstatnú rolu hrá aj implementácia do zdravotného systému, ktorá môže byť z viacerých dôvodov problematická (okrem spomínaných technických bariér hrá rolu napríklad aj to, že s každým ďalším neúspechom sa voči využitiu umelej inteligencie stávajú čoraz viac skeptickými aj samotní doktori).

Umelá inteligencia v medicíne má sľubné vyhliadky, no čaká ju ešte dlhá cesta. Nemôžeme čakať, že zajtra vyrieši všetky problémy zdravotníctva.

Spracované podľa [AI for medicine is overhyped right now](#)

blog SME, 6.4. 2022

Ako sa lovci a zberači učia cez online vzdelávanie

Róbert Chovanculiak

Ospravedlňujem sa. V [newsletteri #9](#) som písal oslavne o masovom, bezplatnom online vzdelávaní (tzv. MOOC - massive open online course). Opisoval som, ako prinesú revolúciu, ktorá zmení vyššie vzdelávanie.

Mal som na to dobré dôvody. **MOOC majú množstvo výhod oproti tradičnému školstvu:**

- **Nemajú povinný začiatok ani koniec:** študent má úplnú flexibilitu, kedy začne a kedy skončí s kurzom.
- **Môže študovať svojím tempom bez kolektívu:** nemusí sa prispôbovať ostatným spolužiakom, teda sa zdržiavať s pomalšími alebo naopak nestíhať za rýchlejšími.
- **Je asynchrónne:** to znamená, že je prednahraté a študent sa môže vzdelávať kedy chce, kedy má náladu; je na štýl Netflixu „on demand“.
- **Spravidla je zdarma:** študent nemusí nič platiť.

Toto všetko znie ako vlastnosti, za ktoré ste radi, keď vám ich nejaká služba ponúka. **Ako vyštudovaný ekonóm som však zlyhal a zabudol, že neexistujú dokonalé riešenia, len „trade-off“.** Vždy je to niečo za niečo. Neexistujú *a priori* dobré a zlé veci. Vo svojich životoch nechceme za každých okolností čím viac „dobrého“, ale len toľko „dobrého“, pokiaľ dodatočný úžitok z posledného „dobrého“ neklesne na úroveň nákladov za posledné „dobré“. Lebo aj dobré veci majú svoje náklady. **Všetci poznáme porekadlo, že všetko zlé je na niečo dobré. Ale zabúdame, že aj všetko dobré, je na niečo zlé.**

Aké sú teda nevýhody výhod MOOC? Tie najlepšie pochopíme, keď sa pozrieme na relatívne novú inováciu v oblasti online vzdelávania a tá nesie názov: „**na kohorte založené kurzy**“ v skratke **CBC** (tzv. **cohorte based courses**). CBC vzdelávanie vedome odstriháva viaceré výhody MOOC (v skutočnosti sa ich vzdali už aj niektoré pôvodné MOOC platformy). Na rozdiel od tradičného online vzdelávania na CBC máte:

1. Pevne stanovený začiatok a koniec kurzu

Učenie sa cez online prednahraté MOOC kurzy je často ako robota bez deadlineu. Aj ju chcete dokončiť, ale vždy akurát vtedy treba povysávať, narúbať drevo alebo sa pohrať s deťmi. Čo nemá začiatok a koniec, to nemá prioritu. V MOOC kurzoch tak chýbal pocit naliehavosti. **Toto CBC riešia tak, že kurz tam má pevne stanovený úvod kurzu, jeho priebeh aj záver.** Podobá sa tak viac na tradičný semester v kamennej škole.

2. Študenti sú rozdelení do menších tried, kde spoločne postupujú kurzom

Ľudia sú spoločenské tvory. A to platí aj pri učení. Samozrejme, vzdelávanie je na jednej strane výsostne individuálna vec – **vy musíte dostať učivo do svojej hlavy, aby ste ho potom opäť vy sami niekedy mohli použiť.** Ale kolektív môže výrazne pomôcť pri [prehľbovaní neurónových prepojení](#). Nejde pritom o žiadnu novinku. Naopak, tzv. „peer-to-peer“ učenie v kolektíve je pravdepodobne tá najstaršia vzdelávacia technika, ktorú využívali už deti [lovcov a zberačov](#). A neskôr bola znovu-objavovaná mnohokrát v histórii od [Indie v 17. storočí](#), cez [Veľkú Britániu v 18. storočí](#), kde priniesla vlnu gramotnosti aj medzi chudobných ľudí. Dnes metódu peer-to-peer učenia úspešne aplikujú najmodernejšie IT školy. Napríklad [škola 42](#) nemá učiteľov, namiesto nich

majú len veľké miestnosti plné počítačov a **spolupracujúcich študentov**.

V dnešnom verejnom školstve bola táto metóda nahradená prakticky po celom svete monokultúrou pásového vzdelávania vo forme frontálnej výučby. Teda deti sú rozdelené do škatuliek podľa veku a pasívne prijímajú múdra plynúce z jedného zdroja pravdy umiestneného pred tabuľou.

Peer-to-peer učenie prináša viaceré výhody. Pri kolektívnom učení môže byť človek v jednom momente mentorovaný - ostatní mu pomáhajú pochopiť nejaký problém, a v druhom momente zasa mentorom, ktorý pomáha niečo vysvetliť druhým. Pre učiteľov z kamenných škôl môže byť prekvapením, že ľudia sa najviac naučia predovšetkým v tom druhom momente, keď pomáhajú v učení druhým. **Učí sa totižto len ten, kto vykazuje aktivitu. Pasívne učenie nefunguje.** Tento záver podpisuje aj autor knihy **Cooperative Learning**, podľa ktorého peer-to-peer učenie prináša lepšie pochopenie a dlhodobjšie zapamätanie si.

No a práve online CBC kurzy sú založené na skupinách, v rámci ktorých študenti užšie komunikujú, pomáhajú si s učením a spoločne sa prehrávajú študijnými materiálmi. **Všetky aspekty online kurzu sú nadizajnované tak, aby študenti v jednej kohorte mali priestor na interakciu, spoznanie sa a zdieľanie výziev, ktoré utužujú kolektív.**

No a to nepomáha len pri *učení*, ale aj pri *motivácii* vôbec sa začať učiť a pokračovať v tom. **Spoločenský tlak a investícia do vzťahov je to, čo veľa ľuďom pomôže dokončiť kurzy, ktoré by inak osamote vzdali.** Vzdelávanie bez komunity je ako byť sám v lunaparku. Máte k dispozícii všetky atrakcie, ale aj tak vám tam niečo chýba a pôjdete domov skôr, než keby ste tam boli s kamarátmi.

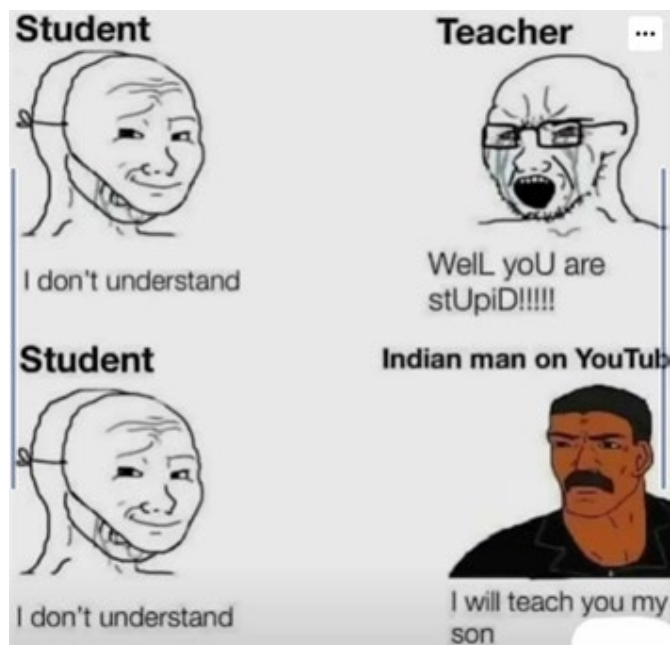
Toto je opäť niečo, čo funguje a pomáha aj mimo vzdelávania od nepamäti. Najkrajší príklad sú Anonymní alkoholici. Nemusíte byť liečený alkoholik, aby ste vedeli, ako tieto kluby vyzerajú. Skupinka ľudí sedí v kruhu oproti sebe a rozprávajú o svojich skúsenostiach s alkoholom. **Práve aspekt kolektívu a vzniknutých vzťahov vytvára spoločenský tlak, ktorý motivuje ľudí dlhšie abstínovať.** Potvrdzujú to už aj **meta-štúdie**. Rovnako výskum ukazuje, že kolektív pomáha vo výkone aj v takých individuálnych športoch ako je dvíhanie železa zo zeme alebo **cvičenie**. Alebo pri **chudnutí** a **udržaní váhy** či **bicyklovaní**.

Prítomnosť ľudí vie dokonca zmeniť vnímanie prekážok. V **jednom experimente** testovali vplyv fyzických faktorov (ťažký ruksak, únava, hladovanie) na vnímanie sklonu kopca a ochotu ľudí ho vybehnúť. Záverom nebolo len to, že ľudia s horšími podmienkami mali nižšiu ochotu vybehnúť hore, ale aj to, že preceňovali sklon kopca. Teda fyzické faktory mali vplyv na vizuálne vnímanie náročnosti prekážky. Neskôr tento **experiment opakovali** a testovali vplyv sociálnych faktorov. A tu sa ukázalo, že ľudia s priateľmi mali vyššiu ochotu vybehnúť kopec a aj ho vnímali ako nižší.

Tento efekt viem potvrdiť aj na sebe, keď stretnem pri behu v lese iného človeka, podvedome začnem bežať rýchlejšie.

Znova ma spomalí a vráti do II. tepovej zóny až pohľad na hodinky s vyskočeným tepom v červenej zóne. Moje pocitové úsilie však zďaleka neodpovedalo objektívnemu búšeniu srdca. Mne sa zdalo, že bežím stále rovnako.

Ako kolektív pomáha ľuďom vyhybať sa štamprlíkom, zhodiť tukové vankúše, rýchlejšie pedálovať alebo bežať v lese, tak určite pomáha aj študentom dokončiť kurz a naučiť sa, čo potrebujú.

3. Živí ľudia preferujú živý kontakt

V zásade existujú dva módy ako konzumovať online vzdelávanie - **synchronne alebo asynchronne**. Inými slovami, naživo alebo pred-nahrato. MOOC kurzy boli zaujímavé tým, že využívali práve pred-nahraté lekcie, ktoré si mohol študent pustiť kedy chcel (on-demand), podobne ako Netflix.

Tento spôsob servírovania obsahu umožňuje jednoduchú škálovateľnosť na milióny študentov s minimálnymi dodatočnými nákladmi. **Náklady na tvorbu kurzu sú totižto rovnaké, či si ho pozrie jeden alebo jeden milión študentov.** Tým pádom si mohli dovoliť ich tvorcovia investovať viac prostriedkov do tvorby obsahu a spoliehať sa na to, že ak získajú dostatočne veľké publikum, tak jednotkové náklady na študenta klesnú na minimum - podobne ako to robí Netflix.

Dnes sa však ukazuje, že ľudia nevnímajú „pred-nahratý“ a „živý“ obsah rovnako. A to aj v prípade, keď vyzerajú skoro úplne totožne. Najlepšie to ukázala pandémia koronavírusu. Počas lockdownov sa na internete odohralo množstvo **online koncertov naživo**. A to napriek tomu, že všetci hudobníci mali plný internet záznamov, ktoré si mohli fanúšikovia pustiť cez Youtube.

Ľudská fascinácia synchronnými aktivitami však zďaleka nekončí len pri hudbe. Podobným fenoménom bolo online precvičovanie rôznych tréningov a cvičení naživo. Na internete nájdete desiatky **appiek** alebo **platforiem**, kde sa odohráva online cvičenie naživo. Nepočítajúc to množstvo

tréningov, ktoré sa odohralo naživo [cez sociálne siete](#). A to napriek tomu, že internet je plný pred-nahratého športového obsahu. **To bude asi aj dôvodov, prečo nikdy dobre nefungovali videokazety s pred-nahratými tréningami na domáce cvičenie.** Do podobnej kategórie môžeme zaradiť aj [ClubHouse](#), ktorý začal ponúkať *de facto* podcasty naživo.

Online zážitok naživo má niečo do seba, aj keď ide aj o také rozdielne veci ako náboženstvo a erotika. Keď vypukla pandémia, na internete už bolo [nahraných](#) množstvo online nedeľných omší. **Napriek tomu veľké množstvo kostolov aj v tých najmenších dedinkách spustilo online živé vysielanie.** A pritom obsah omší (čítanie jednotlivých častí evanjelia) je naprieč krajinou koordinovaný, nahovoriac o tom, že sa každý rok opakuje.

Na druhej strane bola pandémia obdobím, keď rýchlo narástla popularita platformy [OnlyFans](#), ale aj rôznych platforiem na [streamovanie erotického obsahu](#) cez web kamery. **Tieto platformy ponúkajú interaktívny erotický obsah na mieru, pričom znova, internet prekypuje pred-nahratým pornom.**

Zo všetkých týchto príkladov je zrejmé, že v ľuďoch sa niečo prepne, keď vedia, že konzumujú obsah naživo. Keď sa niečo odohráva „tu a teraz“ (aj keď „tu“ znamená na obrazovke telefónu). Príde im to zaujímavejšie a hodnotnejšie. Aj keď nie vždy výhody „naživo“ nutne prekonajú nevýhody spojené s potrebnou koordináciou v čase, ako sa presvedčil spomínaný ClubHouse, ktorého hviezda upadá.

Všetko nasvedčuje tomu, že faktor „naživo“ hrá pomerne dôležitú úlohu aj vo vzdelávaní. **Minimálne umožňuje priniesť do vzdelávania dva kľúčové prvky: individualizáciu a interakciu.**

Na kohorte založené CBC kurzy sú synchronne a umožňujú študentom, aby v reálnom čase kládli otázky, zapájali sa do vyučovania a hlavne robili chyby, ku ktorým hneď dostanú spätnú väzbu, čo je základný stavebný kameň kvalitného vzdelávania. Samozrejme, toto od študentov vyžaduje viac úsilia a minutej energie, čo je výrazne náročnejšie ako sedieť a počúvať charizmatického prednášajúceho so super zábavnou prednáškou. **Študenti môžu mať dokonca pocit, že sa viac naučia pri prednáške, než pri aktivite. Ale štúdie ukazujú, že ich pocity ich mýlia.**

4. Neexistuje niečo ako obed zadarmo

Keď MOOC kurzy začínali, boli spravidla všetky bezplatné. Dnes to už neplatí a časť obsahu na platformách je spoplatnená. Oproti CBC kurzom však stále ide o relatívne malé poplatky. **Poplatok za jeden CBC kurz sa môže vyšplhať od 1500 do 6000 USD.**

Ako je možné prezentovať vysokú cenu vzdelania ako výhodu? **V prvom rade cenovka slúži ako veľký záväzok pre poskytovateľov vzdelávania.** Keď viete, že vám vaši zákazníci platia, a to celkom vysokú sumu, tak si dáte

záležať, aby za to aj dostali odpovedajúcu protihodnotu. A to isté platí aj na druhej strane u platiacich zákazníkov, ktorí vyžadujú kvalitu. **Absencia tohto obojstranného tlaku je podľa mňa jedným z hlavných dôvodov, prečo verejné školstvo vyzerá tak, ako vyzerá.**

Druhý dôležitý dôvod je náš ľudský bias vo forme omylu utopených nákladov. Každý ekonóm vie, že racionálny jednotlivec by sa mal pri rozhodovaní pozeráť len dopredu a riešiť to, čo sa stalo – **nemal by plakať nad rozliatym mliekom.** Mal by brať do úvahy len náklady obetovaných príležitostí a riešiť utopené náklady. Teda, keď sedíte v kine a po pol hodine zistíte, že je to hrozný film, tak pri rozhodovaní či ostať, alebo odísť by ste mali:

- **nebrať do úvahy utopené náklady vo forme ceny lístka,**
- **brať do úvahy náklady obetovaných príležitostí vo forme prechádzky, ktorú obetujete, ak ostanete v kine.**

Ekonómov neustále baví **skúmať a testovať** tento omyl. Alebo dokonca **hľadajú spôsoby** ako **ľuďom pomôcť** ho prekonať. Lepšie by však asi urobili, keby sa naučili tento omyl zapracovávať do svojich modelov sveta. **Pretože nebrať do úvahy ľudské omyly je samo osebe ľudský omyl.** Konkrétne v prípade vzdelávania to znamená, že môžeme očakávať, že ľudia častejšie dokončia kurzy, za ktoré zaplatili nemalé peniaze, oproti kurzom, ktoré majú bezplatné. **Teda vďaka ľudskému skresleniu znamená vyššia cenovka viac vzdelania.**

Obsah je mŕtv, nech žije komunita

Z pohľadu vzdelávania dnes žijeme v post-obsahovej dobe. Obsah už nie je vzácny. **Obsahu je všade nekonečno.** Už pred 5 rokmi sa na YouTube každý deň prehralo **500 miliónov** vzdelávacích videí. Počas pandémie to muselo byť ešte násobne viac. **To, čo je dnes vzácné, je komunita.** Skupina ľudí, ktorá pod správnym vedením koordinuje svoje učenie sa. **Toto poskytujú na kohorte založené kurzy CBC.**

Jedným z kritérií úspešnosti kurzu je podiel ľudí, ktorí vydržia až dokonca a kurz úspešne absolvujú. V prípade MOOC kurzov sa pohybuje na úrovni pár percent (**3 - 6 %**). Pri CBC je miera dokončenia výrazne vyššia. Napríklad pri manažérskom kurze [altMBA](#) je to viac ako **90 %**. Pri ostatných kurzoch je tomu podobne, či už ide o kurz na zameraný na zlepšenie manažmentu vedomostí ako [Building A Second Brain](#), dizajn na [10k Designers](#), manažment [Reforge](#), kariérne poradenstvo pre ženy [Ascend](#), pre [autorov](#) kníh, alebo startupové kurzy ako [Founder Gym](#) alebo [On Deck](#). Alebo celé populárne platformy, kde sú rôzne kurzy: [NasAcademy](#) či [Section4](#). Samozrejme, sem patrí aj drvivá väčšina kurzov, ktoré sú financované cez dohodu o zdieľanom príjme (Income Share Agreement), o ktorých som už písal 4-krát: [TU](#), [TU](#), [TU](#) a [TU](#).

Pokrok bez povolenia, 8.2. 2022

Únia sa spolieha na znečisťovanie životného prostredia ťažbou v iných krajinách

Radovan Ćurana

Odstrihnutie sa od ruských fosílnych palív by bolo nepochybne najtvrdšou ekonomickou sankciou, ktorú by mohla EÚ vo vzťahu k Rusku prijať. Zároveň by to však bola sankcia, ktorá by výrazne zaboľela aj v EÚ. A zaboľela by najviac ťahúňa európskej ekonomiky Nemecko.

Nejde len o to, kde by Nemecko zohnalo 45 TWh elektriny (1,5-násobok celkovej slovenskej výroby) z plynových elektrární, ale verejnosť výrazne podceňuje význam plynu v priemysle. Chemický priemysel spotrebuje 15 percent plynu v Nemecku a nie sú to len hnojivá. Je to aj výroba čistiacich látok, polymérov, plyn sa využíva pri výrobe skla, papiera, liekov, obrábaní kovov.

Vďaka efektívnemu využívaniu plynu má nemecká priemyselná výroba nielen vysoký, 25-percentný podiel na HDP, ale je aj jednou z najefektívnejších na svete v prepočte na vyrobené euro. Zastavenie dodávok by znamenalo okamžité problémy pre státisíce nemeckých zamestnancov a pomerne významný prepád hospodárskej výroby. Ekonomické výpadky by boli rozsiahle, pričom ani táto sankcia by nijako nezaručovala, že Rusko zastaví vojenskú operáciu.

Priemyslom sa nemecká závislosť od plynu nekončí, polovica nemeckých domácností sa vykuruje teplom z plynu. Je dobré si pripomenúť, že krajina s najvyšším inštalovaným výkonom veterných a solárnych elektrární v Európe nimi dnes pokrýva len sedem percent celkovej energetickej spotreby.

Odstrihnutie sa od plynu musí byť teda postupné. Návrhov padlo niekoľko a stojí za to pozrieť sa na zásadné rozdiely medzi desaťbodovým návrhom Medzinárodnej agentúry pre energiu (IEA) a návrhom RepowerEU z pera Európskej komisie (EK).

Najzásadnejší je hneď prvý rozdiel. EK predpokladá, že Únia môže už tento rok zvýšiť dodávky skvapalneného plynu o 50 miliárd kubických metrov, kým IEA hovorí len o 20 miliárdach. Rozdiel je to obrovský, ak vezmeme do úvahy, že celý trh s LNG dosahuje 523 miliárd kubíkov. EÚ je už dnes veľký spotrebiteľ

LNG, ale chce zvýšiť svoju spotrebu o ďalších desať percent. Kde sa ten plyn zoberie?

Niečo málo sa iste bude dať získať z existujúcich rezerv v ťažbe a vo výrobe LNG, ale to nebude stačiť. Krajiny EÚ síce dobrovoľným, ale spoločným nákupom ponúknu také ceny a objemy, že rozvojové krajiny nebudú mať šancu súťažiť cenou. Menej plynu v týchto krajinách bude znamenať ich ekonomické problémy alebo, a je prekvapujúce, že EK tieto emisné dosahy nevidí, viac elektriny z uhlia. Odporúčanie IEA na 20 miliárd bude mať z tohto pohľadu iste menej dramatické následky.

Tých dodatočných 50 miliárd EÚ nechce dovážať len jeden rok, ale minimálne do konca tejto dekády. Objem nebude veľmi klesať, lebo nesmieme zabúdať, že produkcia zemného plynu v EÚ každoročne klesá. Za posledných desať rokov klesla už o polovicu. Vyprázdnené ložiská a odpor EÚ k frakovaniu dostal Úniu do, jemne povedané, nepríjemnej pozície.

V pláne RepowerEU nenájdete slovo ťažba, využiť vlastné zdroje sa EÚ nechystá, spolieha sa na znečisťovanie životného prostredia ťažbou v iných krajinách. Green deal stavia mimoeurópskych investorov do nových ložísk pred zložitú dilemu – vrátia sa nám investície, ak EÚ zároveň smeruje k radikálnemu obmedzeniu spotreby plynu?

Druhým veľkým rozdielom je postoj k energii z jadra.

Odloženie plánovaného odstavenia jadrových elektrární by znížilo spotrebu plynu podľa IEA o 12 miliárd kubíkov, lenže v pláne EK toto opatrenie nenájdete. Na porovnanie, urýchlené zavádzanie tepelných čerpadel by podľa RepowerEU malo ušetriť len desatinu tohto objemu.

Paradoxne, hlavným dôvodom ignorovania tohto zdroja plynových úspor je Nemecko. To má dokonca aj možnosť znovu naštartovať teraz v decembri odstavené elektrárne, čím by sa ušetrilo ďalších päť – šesť miliárd. Politické priority však nepustia, Únia sa radšej spolieha na to, že ľudia s plynovými kotlami budú uvedomelí a dobrovoľne si znížia teplotu v bytoch o jeden či viac stupňov.

Ruská invázia postavila Úniu do nepríjemnej situácie. Zmeniť toky a zdroje energií trvá dlho a je to extrémne nákladný proces. Nie je však pravda, že každý ušetrený kubík ruského plynu je rovnako dôležitý.

Či sa dovoz z Ruska zníži o 15, alebo o 30 percent, bude mať na konflikt minimálny vplyv, ale dosahy na svetový trh s plynom budú výrazne odlišné. Mimochodom, vyššia svetová cena plynu zvýši aj cenu a príjmy Ruska z exportu zostávajúceho plynu do Európy.

Istá miera rozvážnosti by preto mala nahradiť príliš odvážne škrt. Aj z tohto dôvodu by mala EK tlačiť predovšetkým na podporu domácich zdrojov, nech je to zvýšenie vlastnej ťažby plynu, využitie existujúcich jadrových kapacít, ale aj odstránenie byrokratických prekážok inštalácie obnoviteľných zdrojov či využívanie biomasy a odpadov.

Komentár SME, 6.4. 2022

Pandémia ako katalyzátor inovácií

Matej Bárta

Pandémia koronavírusu poriadne preverila zdravotnícke systémy po celom svete. Ako to už pri záťažových skúškach býva, aj v tomto prípade bolo naplno ukázané, kde sú slabé miesta, a ktorí aktéri sú najzraniteľnejší.

Jedným z takýchto „odhalení“ boli problémy spojené s poskytovaním zdravotnej starostlivosti vo vidieckych oblastiach, ktoré čelia špecifickým výzvam. Tieto oblasti sa často **vyznačujú** vyšším priemerným vekom pacientov, vyššou mierou užívania návykových látok a vyšším výskytom problémov s duševným zdravím. Často tu taktiež **dochádza** k vyššej miere zatvárania nemocníc (od roku 2011 bolo vo vidieckych oblastiach v USA viac nemocníc zatvorených ako uvedených do prevádzky a približne dve tretiny všetkých zatvorených nemocníc boli vo vidieckych oblastiach), a prítomné sú aj logistické problémy (napr. limitovaná verejná doprava obmedzujúca prístup pacientov k zdravotnej starostlivosti).

S podobným typom problémov sa potýkajú aj mnohé krajiny s nižšími a strednými príjmami – prístup ku zdravotnej starostlivosti je limitovaný nedostatkom kliník, nemocníc a zdravotníckeho materiálu a problém predstavuje aj logistika. Materiálny nedostatok však v mnohých situáciách zvyšuje kreativitu, v dôsledku čoho sa viacerým takýmto krajinám podarilo vyvinúť rôzne stratégie na riešenie ich problémov. Tieto riešenia sú založené na tzv. úsporných inováciách („**frugal innovations**“). Ide o ekonomicky udržateľné a relatívne nenáročné riešenia, ktoré je možné aplikovať aj s obmedzeným kapitálom. Vďaka týmto charakteristikám často vznikajú práve v nízkopríjmových krajinách, mnohé z nich však majú potenciál aj pre najrozvinutejšie krajiny západného sveta.

Prvú takúto úspornú inováciu predstavila spoločnosť **Zipline**. Prostredníctvom dronov úspešne adresuje jeden z najväčších problémov pandémie – ako doručiť k pacientom potrebný zdravotnícky materiál (napr. lieky a vakcíny) bez rizika šírenia vírusu. Táto spoločnosť, založená v roku 2016 a v súčasnosti **distribuujuca** 65% zásob krvi v oblastiach mimo hlavného mesta v africkej Rwande, počas pandémie rozšírila svoje aktivity aj do ďalších dvoch krajín – Ghany a USA. V Ghane

počas koronavírusu rozdistribuovala viac než 2,6 milióna dávok vakcín a v USA sa v spolupráci s ďalšími inštitúciami podieľala na dronovej distribúcii ochranných prostriedkov – ochranných oblekov a rukavíc – medzi zdravotníkov pracujúcich v prvej línii.

Takýto spôsob prepravy má viacero výhod. Okrem zamedzenia šírenia vírusu ide aj o relatívne lacný a rýchly spôsob prepravy materiálu (v porovnaní s tradičnými spôsobmi dopravy). Prítomné sú však aj nevýhody – drony sú v súčasnosti čoraz prísnejšie regulované. Zipline sa podarilo tento problém čiastočne vyriešiť prostredníctvom úzkej spolupráce s Federálnym leteckým úradom a ministerstvom dopravy Severnej Karolíny, vo všeobecnosti však problém ostáva prítomný.

Druhou inováciou sú takzvaní „komunitní zdravotníci“ („Community Health Workers“). Koncept takýchto pracovníkov samozrejme nie je novinkou, pandémia koronavírusu však znovu **ukázala**, akú dôležitú rolu môžu hrať aj v rozvinutých krajinách. V súčasnosti sú komunitní zdravotníci rozšírení najmä v krajinách s nízkym a stredným príjmom (napríklad v subsaharskej Afrike), kde menším komunitám poskytujú informácie ohľadom zdravotnej starostlivosti, vzdelávajú obyvateľov v zdravotných otázkach (napríklad o rôznych formách prevencie), prípadne liečia menej závažné ochorenia. Počas pandémie však do výcviku takýchto zdravotníkov investovali zdroje aj viaceré štáty USA (**Indiana**, **Texas** a **Severná Karolína**). V súvislosti s týmto krokom zaznamenali viaceré pozitívne výsledky – okrem efektívnej priamej pomoci vo vidieckych komunitách pomohli zdravotníci aj s odhaľovaním štrukturálnych problémov v lokálnych zdravotných systémoch.

S treťou úspornou inováciou prišla spoločnosť **Dimagi**. Ide o spoločnosť, ktorej cieľom je pomáhať nízkopríjmovým krajinám so zberom dát (a ich následným využívaním). Za týmto cieľom vyvinuli aplikáciu **CommCare**, ktorá využíva už vyvinuté alebo novo vytvorené programy na ukladanie, správu a sledovanie dát pre rôzne typy zdravotníckych iniciatív. Počas pandémie fungovala táto platforma v Mali, Togu, Sierra Leone a ďalších krajinách, kde pomáhala pri sledovaní prípadov a kontaktov COVID-19, so skríningom symptómov na pracovisku, výsledkami laboratórnych testov a počtami očkovaní. Keďže je aplikáciu možné používať aj offline, je možné ju prispôsobiť potrebám organizácie alebo komunity a je vo všeobecnosti user-friendly, jej používanie má potenciál aj pre komunity vo vidieckych oblastiach vysokopríjmových krajín. Využitie by aplikácia mohla nájsť napríklad medzi už spomínanými komunitnými zdravotníkmi na rovnaké účely ako v Afrických krajinách (koordinácia očkovacích programov, sledovanie pacientov, organizácia testovania, atď.).

Tieto inovácie sú už v súčasnosti v malom rozsahu využívané aj vo vysokopríjmových krajinách. Vďaka ich nízkym nákladom a preukázateľným benefitom sú vhodnými intervenciami aj v oblastiach, ktoré sú chudobnejšie z hľadiska materiálnych prostriedkov. Aj ťažké časy v konečnom dôsledku môžu priniesť dobré veci, treba im len ísť naproti.

blog SME, 31.3. 2022

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme
v newsletteri **Týždeň s INESS**

TÝŽDEŇ S INESS

Nadalej pokračujeme aj so zasielaním týždenného newslettera Týždeň s INESS. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na paulina.ivanisova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Chcem podporiť INESS

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku.
Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Nové publikácie

Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení

Počet zdravotníkov je celosvetovo diskutovaná otázka. WHO očakáva 18 miliónov chýbajúcich zdravotníkov v roku 2030, hlavne v krajinách s nižším a stredným príjmom. Dvaja z piatich dnes aktívnych lekárov v USA budú v nasledujúcej dekáde vo veku 65 a viac rokov. V Nemecku bolo v roku 2021 nenaplnených 14 000 sesterských pozícií v nemocniciach a ďalších 8 000 na jednotkách intenzívnej starostlivosti, pri lekároch sa píše o 5 000 pozíciách. Takmer polovica všeobecných lekárov vo Francúzsku v roku 2019 hlásila, že už neberie nových pacientov.

Kým počet lekárov na Slovensku v posledných 12 rokoch narástol zhruba o 13 %, počet sestier však poklesol približne o 3 %. Podiel lekárov vo veku nad 65 rokov narástol z necelých 7 % v roku 2009 na viac ako 16 % v roku 2020. V prípade lekárov sa však aspoň udržiava, respektíve mierne zvyšuje podiel mladých lekárov. Na rozdiel od lekárov však výrazne klesá podiel mladších sestier. Kategória pod 40 rokov tvorila v roku 2009 takmer 44 %, v roku 2020 to bolo už len 22 % sestier. Významne viac lekárov je v Bratislavskom kraji (viac ako 6 lekárov na 1 000 obyvateľov) oproti iným krajom (2,5 - 4 lekári na 1 000 obyvateľov). Kým v roku 2009 bolo na 1 000 ľudí vo veku 65+ k dispozícii 27 lekárov a 49 sestier, v roku 2020 ich bolo už len 22 a 34.

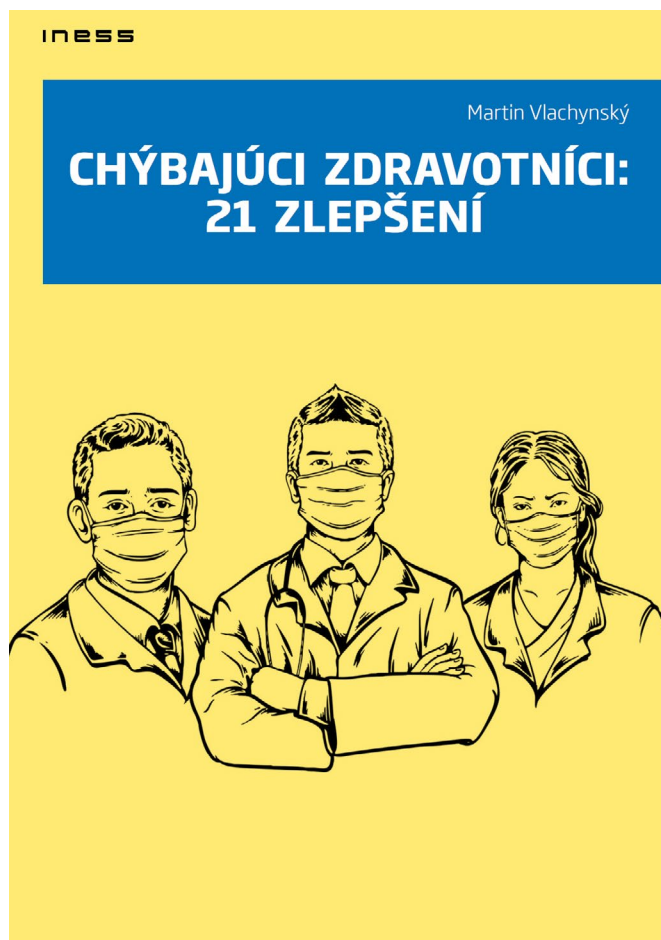
Jednoduché riešenia neexistujú

Pri hľadaní riešení tohto problému sa často diskutujú univerzity, vyššie mzdy, či technológie. Zdravotnícke vedy absolvovali na Slovensku pred 10 rokmi 4 % absolventov a dnes ich absolventi tvoria až 8 % všetkých absolventov (po odrátaní cudzincov). Ak sa pozrieme len na lekárske vedy, tak podiel 1,5 % v 2010 narástol na 2,7 % v 2020.

Samotné zvyšovanie voľných miest pre študentov na lekárske fakultách tak bude mať už len limitovaný efekt. Podiel stredoškôľakov, ktorí sa chcú venovať zdravotníctvu, obzvlášť lekárstvu, nemôže rásť donekonečna.

Kroky na zlepšenie tohto stavu sme rozdelili na dve podskupiny. Jedny sú extenzívne, zaoberajú sa kvantitou, teda tým, ako zvýšiť absolútny počet zdravotníkov, alebo aspoň udržať či spomaliť ich pokles. Druhá časť sa zaoberá intenzívnymi zmenami, teda tým, ako vyprodukovať viac služieb bez potreby dodávania ďalších pracovníkov dnešných typických zdravotníckych kvalifikácií.

V otázke miezd zdravotníkov na Slovensku môžeme konštatovať dva fakty. Po prvé, priemerné mzdy zdravotníkov v posledných 15 rokoch nadpriemerne rástli. Po druhé, rast miezd bude musieť zoči-voči globálnej konkurencii ďalej pokračovať, napriek tomu, že tieto mzdy budú vyčerpávať čoraz väčšiu časť financií v zdravotníctve. Priemerné mzdy lekárov dosahujú zhruba trojnásobok priemernej mzdy

v ekonomike. Rast miezd zdravotných sestier bol výrazne pomalší, no i tak nad priemerom trhu práce. Mzdy zdravotníkov budú pokračovať v raste, no ekonomický priestor na ďalšie zrýchlenie tohto rastu je už obmedzený.

Umelá inteligencia, big data, e-health, wearables, robotika a ďalšie inovácie majú potenciál zlepšiť využitie pracovnej sily. No pri pohľade do nedávnej histórie musíme skonštatovať, že treba čakať skôr evolúciu a nie revolúciu. Skutočná výzva sa často skrýva nie v objavení, ale v nasadení nového konceptu do života.

Jednoduché riešenia nedostatku zdravotníkov neexistujú. Miesto riešení však existujú zlepšenia.

21 zlepšení pre lepšiu dostupnosť zdravotných služieb

Nová publikácia INESS pod názvom Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení prináša sumarizáciu súčasného stavu, ako aj zamyslenie nad obsahom pojmu „nedostatok“. Hlavnou časťou je však 21 konkrétnych návrhov na zlepšenie. Sú rozdelené do dvoch skupín:

Extenzívne a intenzívne

Extenzívne:

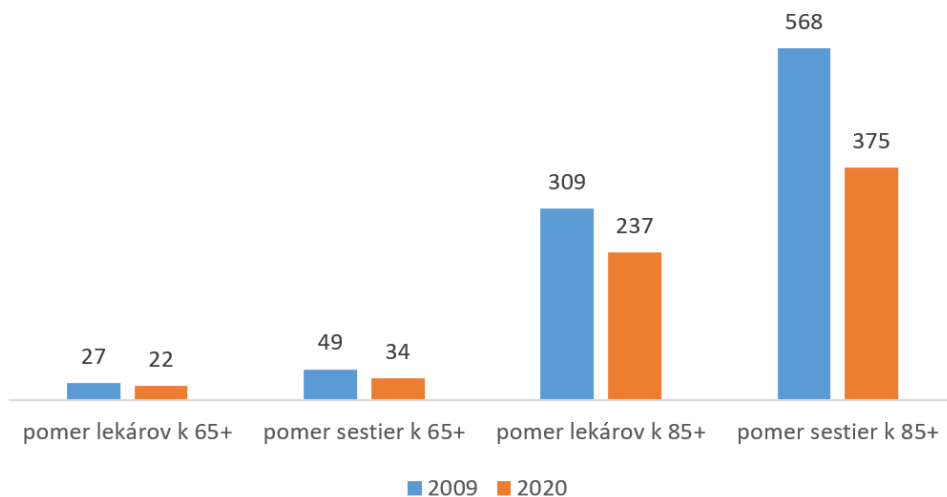
1. Reforma vzdelávania lekárov a atestačnej praxe
2. Reflektovanie správy NKÚ o rezidentskom štúdiu, stanovenie konečného cieľa
3. Preskúmanie možnosti zvýšenia kapacity stredných zdravotných škôl
4. Reflektovať zistenia NKÚ pri strednom školstve v oblasti zdravotníctva
5. Analýza prekážok ďalšieho rozvoja čiastočných úväzkov v zdravotníctve
6. Vytvorenie stratégie pre nábor rómskych zdravotníkov
7. Postupný ústup zo mzdového automatu
8. Zlepšenie regulačných podmienok pre rozvoj polikliník a sietí ambulancií, umožnenie vzniku viacerých typov zmluvných sietí
9. Program na hladký vstup zdravotníkov z tretích krajín na Slovensko, obzvlášť ukrajinských utečencov

Intenzívne:

10. Pravidelné prehodnocovanie kompetencií všetkých účastníkov v sektore s cieľom zvýšiť zapojenie, vrátane podmienok vzdelania. Ako štartovací bod sa ponúka zapojenie rozsiahlej siete lekární do poskytovania zdravotnej starostlivosti a prehodnotenie povinného vzdelania a rolí nižšieho zdravotného personálu.
11. Pravidelný audit byrokratických povinností v zdravotníctve a ich eliminácia na spôsob podnikateľského „kilečka“
12. Zavedenie poplatkov aspoň v najproblematickejších odvetviach (záchranky a pod.)
13. Alternatíva poplatku k výmennému lístku
14. Postupné budovanie nárokovateľných čakacích lehôt
15. Zjednodušenie administratívnej dostupnosti liečby (preskripčné a indikačné obmedzenia)
16. Povinný diaľkový (telefón, aplikácia) rozhovor pred bezplatnou návštevou lekára
17. Rozvoj možnosti alikvotného preplatenia relevantných výkonov aj v zahraničí
18. Výrazné posilnenie výuky o zdraví a ľudskom tele v školách
19. Vytvorenie legálneho a morálneho priestoru na zapojenie rodinných príslušníkov do vykonávania zdravotnej starostlivosti
20. Príprava legislatívnej pôdy pre flexibilnejšie formy kontraktov medzi poskytovateľmi a zdravotníkmi
21. Technológiám sa darí v systéme, kde inovácie nie sú nariadené zhora, ale účastníci systému po nich sami siahajú, pretože im prinášajú konkurenčnú výhodu. Šírenie inovácií v zdravotníctve preto potrebuje menej direktívne a viac konkurenčné nazeranie na systém.

Publikáciu **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení** si vo formáte PDF môžete [stiahnuť na našom webe tu](#).

Počet zdravotníkov k 1000 ľuďom podľa veku

Podujatia

Finále 5. ročníka Ekonomickej olympiády **Spoznajte najšikovnejších mladých ekonómov**

Finále piateho ročníka Ekonomickej olympiády sa konalo **v utorok 3. mája 2022 v hoteli Devín v Bratislave**, kde sme sa dozvedeli mená troch najlepších mladých ekonómov z celého Slovenska. Ekonomická olympiáda pomáha mladým ľuďom rozvíjať ekonomické zručnosti a prehlbovať ich záujem o túto vedu a zároveň poskytuje cennú spätnú väzbu pedagógom o vedomostiach ich študentov. **Projekt Ekonomickej olympiády na Slovensku organizuje INESS - Inštitút ekonomických a spoločenských analýz** v spolupráci s českým Inštitutom ekonomického vzdelávania (INEV).

Pandémia, vojna ani toľko kritizované maturity neodradili mladých ľudí so záujmom o ekonomiu zapojiť sa do tohtoročnej Ekonomickej olympiády. Záujem o ekonomické témy každý rok stúpa a prejavilo sa to aj v piatom ročníku olympiády, do ktorého sa zapojil rekordný počet študentov z celého Slovenska.

Do aktuálneho ročníka Ekonomickej olympiády sa zapojilo **rekordných 11 300 študentov**, čo je v porovnaní s minulým rokom nárast takmer o tretinu. Do krajských kôl sa prebojovalo 540 súťažiacich, ktorí aj tento rok absolvovali testovanie online. Vo finále sme sa osobne stretli s 51 študentmi z celého Slovenska, ktorí preukázali najlepší prehľad z ekonomie a analytické myslenie.

[Poradie finalistov po písomnom kole zobrazíte kliknutím sem.](#)

Prvou časťou celoslovenského finále bol 60-minútový test zameraný na aktuálne ekonomické problémy, ktoré vplyvajú na každodenný život Slovákov a Sloveniek. Súťažiaci stredoškólači analyzovali, **ako cenový strop vplyva na dopyt a ponuku potravín, argumentovali, ako sankcie ovplyvnia ekonomiku Ruska a EÚ a tiež počítali, ako rastúce ceny nehnuteľností ovplyvňujú poisťné sumy domov a náhradu prípadnej škody.** Desiatka najlepších študentov postúpila do ústneho kola, v ktorom sa svoje odpovede na vyťahanú otázku snažili vyargumentovať **pred odbornou porotou.** Jej členmi boli odborníci z akademickej obce, súkromného a neziskového sektora: Robert Chovanculiak (INESS), Richard Kališ (Slovenská ekonomická spoločnosť), Štefan Máj (Nadácia Slovenskej sporiteľne), Richard Pánek (EY Slovakia) a Martin Šuster (Sekcia Plánu obnovy, Úrad vlády SR).

Riaditeľka Ekonomickej olympiády, **Monika Budzák:**

„Každý rok ma prekvapí, koľkým ekonomickým mýtom a nezmyslom mladí ľudia veria. Mnohí študenti v krajskom kole napr. verili, že uzavreté hranice a štátne vlastníctvo prinesú spotrebitelom väčší blahobyt a ekonomickú stabilitu. Dnešné celoslovenské kolo ma naopak naplnilo optimizmom, keďže sme čítali a počuli ekonomické argumenty, podkuté dátami a rozumnými závermi, ktoré by som čakala skôr od študentov na vysokej škole.“

V rámci finále bol pre študentov a pedagógov pripravený aj program vo forme prednášok a diskusií. Tento rok bola

Ekonomická olympiáda

pre sprevádzajúcich pedagógov pripravená prednáška analytika INESS Radovana Ďuranu: **Sociálny systém zľava - sprava**. V nej sa venovali fungovaniu sociálneho systému na Slovensku, jeho financovaniu a nastaveniu.

„Vojnu“ proti pandémie nasleduje vojna skutočná. Rast cien, narušené obchodné vzťahy, logistické výpadky, utečenci. Čo to bude znamenať pre slovenskú, európsku a globálnu ekonomiku? Tejto otázke sa venoval poobedňajší program, ktorý tvorila panelová diskusia s názvom **Ekonomika a finančné trhy v čase vojny**. Diskutovali Martin Vlachynský z INESS a Tibor Lörincz, analytik Tatra banky. Venovali sa aktuálnej situácii vo finančnom sektore, zmenám v úrokových sadzbách či stratégiám v menovej politike. Dotkli sa aj úloh očakávaní v ekonomickom vývoji či súčasnej inflácie.

Po záverečnom hodnotení porota v ústnom kole určila výsledné poradie všetkých desiatich superfinalistov Ekonomickej olympiády. **Tretie miesto zaujal Matej Sova z Gymnázia na Teplickej ulici v Bratislave, druhé miesto získal David Guľaš z LEAF Academy v Bratislave a absolútnym víťazom piateho ročníka Ekonomickej olympiády sa stal Martin Kips z Gymnázia na Grösslingovej ulici v Bratislave.** Súťažiacim gratulovali a ceny odovzdávali organizátori, partneri projektu a členovia odbornej komisie. Vďaka sponzorom sa najúspešnejšia trojica finalistov môže tešiť z hodnotných cien ako je čítačka elektronických kníh, mobilný telefón a notebook.

Poradie finalistov po ústnom kole zobrazíte kliknutím sem.

„Nečakal som to, tak asi je to zmes toho, že som sa pripravoval a toho, že tie otázky mi celkom sadli, či už v testoch alebo v ústnej časti. Myslím si, že to bolo veľmi dobre zorganizované, a väčší stres ako pri tých testoch som mal pri vyhlasovaní výsledkov, ale samozrejme to nebolo nič strašné, naozaj človek sa tu cíti príjemne celý deň a som rád, že to takto dopadlo. Určite odporúčam Ekonomickú olympiádu každému, aby sa zúčastnil, nemáte tým čo stratiť, a možno nájdete niečo, čo vás baví, niečo v čom ste dobrí, a aj keď nie, tak tie otázky, testy sú tak prakticky zamerané, týkajú sa aktuálnych ekonomických problémov, takže je to niečo z čoho si každý môže odniesť aj nejaké vedomosti“ – **odkázal víťaz tohtoročnej Ekonomickej olympiády Martin Kips.**

„Účasť v Ekonomickej olympiáde mi dala väčší rozhľad, pomohla mi lepšie formulovať ekonomické argumenty a motivovala ma pokračovať v záujme o ekonómiu“ – odkázal jeden zo súťažiacich v anonymnom hodnotiacom dotazníku.

O nedostatočnej ekonomickej a finančnej gramotnosti sa intenzívne začalo hovoriť v posledných rokoch. Ekonomická olympiáda pomáha poukazovať na ekonomické problémy a povzbudzuje študentov, aby už v mladom veku začali rozmyšľať nad ich riešeniami. Súťaž tiež motivuje školy a pedagógov venovať výučbe ekonómie viac priestoru. Len tak sa dá kultivovať kritické myslenie a vychovať generáciu, ktorá neverí populistickým skratkám, ale rozumie trhovému mechanizmu a tvorbe prosperity.

Za podporu Ekonomickej olympiády v školskom roku 2021/2022 **ďakujeme:** Slovenská banková asociácia, Slovenská asociácia poisťovní, Nadácia Slovenskej sporiteľne,

Nadácia Tatra banky, Martinus, EY Slovakia, ABCedu, Nadácia SPP, Nexteria, portál Zones, týždenník Trend, Slovenská ekonomická spoločnosť, Inštitút ekonomického vzdelávania (INEV), Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta managementu Univerzity Komenského, Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov A. Dubčeka v Trenčíne, Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU v Nitre, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov UNIZA, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu PU a Ekonomická fakulta, TUKE.

Partnerom Ekonomickej olympiády sa môžete stať aj Vy, veľmi radi Vám v prípade záujmu povieme viac - napíšte nám na eo@iness.sk. Pomôcť Ekonomickej olympiáde tiež môžete ak o nej dáte vedieť svojim známym, alebo nás môžete podporiť **materiálne** či **finančne**.

Free Market Road Show 2022: Investovanie v čase vojny

INESS organizoval 27. apríla 2022 putovnú konferenciu **Free Market Road Show** v hoteli Crowne Plaza v Bratislave. Konferencia s podtitulom **Investovanie v čase vojny** priniesla na Slovensko aktuálne témy, ktoré zazneli od deviatich slovenských a zahraničných rečníkov. Vypočúť si ich prišlo viac ako 80 divákov.

Konferenciu otvoril riaditeľ INESS **Richard Ďurana**, ktorý v úvode predstavil hlavnú tému podujatia a poďakoval partnerom, ktorými boli **Nadácia EPH, Nadácia Advance Investments, Students for Liberty** a mediálnemu partnerovi **Aktuality.sk**.

Prvým rečníkom v paneli bol **Yaron Brook** z Ayn Rand Institute v USA. Hovoril o tom, ako sú rozhodnutia zhora škodlivé pre spoločnosť, čo sa prejavuje vo všetkých sférach spoločnosti – od zdravia po energetiku. Druhým rečníkom v paneli bol **Matt Kibbe** z organizácie Free the People v USA. Svoj rečnícky príspevok venoval vzťahu moci a mieru. Ako tretia rečníčka vystúpila pani **Jozefína Žáková**, generálna riaditeľka Slovenskej asociácie poisťovní. Vo svojom príspevku sa venovala štátnej regulácii a daniam, ktoré postupne spôsobujú, že zo slovenského trhu odchádzajú poisťovne. Vysvetlila, prečo je to pre štát ujma, keď sa ďalšie poisťovne menia len na pobočky zahraničných poisťovní. Záver panelu patrilo **Danielovi Bytčáňkovi**, riaditeľovi Agentúry pre riadenie dlhu a likvidity ARDAL. Hovoril o stratégii vydávania dlhopisov a budovaní hotovostných rezerv štátneho dlhu.

Po krátkej prestávke s občerstvením patrilo prvé vystúpenie v druhom paneli **Terry Kibbe** z organizácie Free the People, USA. Venovala sa problému štátnych intervencií, tomu, aké nebezpečné môžu byť a ako poškodzujú životy všetkých občanov. Svoj prejav zakončila slovami: „*Sloboda, nie vláda tvorí cestu k pokroku.*“ Po nej vystúpil **Miroslav Kotov**, generálny riaditeľ dôchodkového fondu Allianz. Hovoril o negatívnom vplyve vládnych regulácií na hospodárenie s úsporami v druhom pilieri. Tretím rečníkom druhého panelu bol **Juraj Karpiš** z INESS, ktorý vysvetľoval príčiny inflácie. Poukázal na to, že väčšina ekonómov trend rastúcej inflácie v predchádzajúcich

dvoch rokoch neidentifikovala a podelil sa aj o svoju predikciu do budúcnosti slovami: „Miera inflácie v tomto roku klesne,“ a dodal, že: „**Dnes je dôvodov na infláciu menej ako v roku 2021.**“ **David Stancel**, investičný riaditeľ v spoločnosti Fumbi, priniesol prehľad decentralizovaného bankovníctva a hovoril aj o pozitívach a rizikách spojených s investíciami do kryptomien. Posledný rečník druhého panela, **Richard Zundritsch** z rakúskej spoločnosti Added Value, poukázal na dôležitosť slobodného trhu, pričom si zaspomínal na svoje dávnejšie cesty do slovenského hlavného mesta a uviedol, že: „*Bratislava je živým svedectvom toho, že kapitalizmus funguje.*“ Pandémiu Covid-19 uviedol ako príklad toho, ako vlády, v snahe bojovať proti pandémii, sústredili vo svojich rukách moc a ďalšie extra kompetencie, a teraz sa snažia túto moc si udržať, čo môže vyústiť len do „nevoľníctva“.

Potešila nás veľmi živá diskusia, ktorá nesledovala po obidvoch paneloch, a nemenej tiež pozitívne reakcie a spätná väzba účastníkov pri rozhovoroch v neformálnej atmosfére po skončení oficiálneho programu.

Seminár pre novinárov o nedostatku zdravotníkov

V priestoroch INESS sa vo štvrtok 21.4.2022 uskutočnil seminár pre novinárov pri príležitosti vydania novej publikácie **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**. Autor **Martin Vlachynský** predstavil zástupcom médií hlavné zistenia z publikácie a v druhej časti odpovedal na novinárske otázky.

O publikácii si viac môžete prečítať [na strane 25](#) tohto Market Finesse, alebo si ju [ako PDF môžete stiahnuť tu](#).

INESS na New Retail Summit 2022

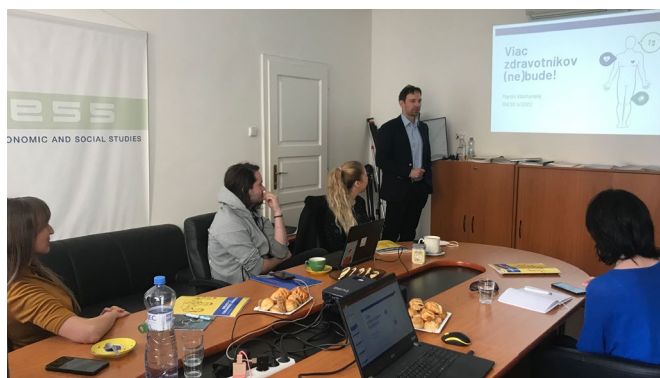
Po roku sa v priestoroch hotela Double Tree by Hilton v Bratislave opäť konala najväčšia konferencia maloobchodu na Slovensku New Retail Summit.

Program druhého dňa v stredu 20 apríla 2022 uviedol analytik INESS **Martin Vlachynský**. Nadviazal na nedávne publikovanie dokumentu **Drahý nový rok** z dielne INESS a rozprával o vývoji a príčinách inflácie.

INESS o MSP na XXXI Posiedzenie Rady Przedsiębiorców

INESS bol kontaktovaný úradom Ombudsmana pre malé a stredné podniky v Poľsku (Biuro Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców), aby v rámci online vstupu prezentoval situáciu slovenských malých a stredných podnikov v kontexte pandémie a vojny na Ukrajine v rámci XXXI Posiedzenie Rady Przedsiębiorców.

Analytik **Martin Vlachynský** v krátkosti popísal štruktúru MSP na Slovensku, situáciu počas pandémie, ako aj možné dopady narušenia obchodných vzťahov s Ruskom a Ukrajinou. Podujatie sa uskutočnilo 7 apríla 2022 vo Varšave.

Vlogy a podcasty

Na Vŕšku #102 - Zdaníme vaše hriechy!

Ani sme sa nenazdali a máme tu ďalší sociálny balíček. Keďže začínajú prichádzať signály, že časť z neho bude zaplatená aj zo zvýšených spotrebných daní, pripravili sme o nich ultimátny diel #navrsku. Dozviete sa, čo o spotrebných daniach hovorí teória, aká je realita, aké dane máme na Slovensku, koľko na nich zaplatíme a aký je rozdiel medzi pivom a cigaretami.

INESS do UCHA #1: Čo má robiť vláda s rastúcimi cenami?

#INESSdoUCHA, to sú komentáre, ktoré ste si nestihli prečítať. V tejto sérii vám budeme prinášať audio verzie aktuálnych komentárov našich analytikov.

V prvom dieli sa venujeme rastúcim cenám a otázke, čo (ne) má v tejto situácii vláda robiť. Pretože ceny tovarov stúpajú a množia sa otázky, či vláda robí dosť.

INESS do UCHA #2: Legenda o pumpároch

Ceny benzínu a nafty rastú, priebežne posledné týždne varujú všetky médiá. A zatiaľ čo ľudia majú rôzne pohľady na dane, medzinárodný obchod či verejné výdavky, zhodnú sa na jednom: pumpári podvádzajú! Ale, je to naozaj tak? Vypočujte si druhý diel nového podcastu #INESSdoUCHA od Martina Vlachynského.

INESS do UCHA #3: Nákladom inflácie diplomov je export mozgov

Ceny benzínu, potravín a iných komodít stúpajú, čoho príčinou je aj inflácia. Deje sa nám tu ale taký nešvár, o ktorom sa nehovorí, a tým je inflácia diplomov. Čo to znamená a ako zvýšiť kvalitu našich absolventov hovorí vo svojom komentári Róbert Chovanculiak. #INESSdoUCHA #3 o tom, že skutočným nákladom inflácie diplomov na Slovensku je export najlepších mozgov do zahraničia.

INESS do UCHA #4: eFaktúra a ruskí špióni

Čaká nás zavedenie eFaktúry. Vypočujte si komentár Martina Vlachynského o tom, čo všetko so sebou táto sestrička eKasy prinesie – od zbytočných nákladov až po špiónovanie.

Už od roku 2006 vám prinášame **projekt Cena štátu**, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispejeme k znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyt aj peňaženku.

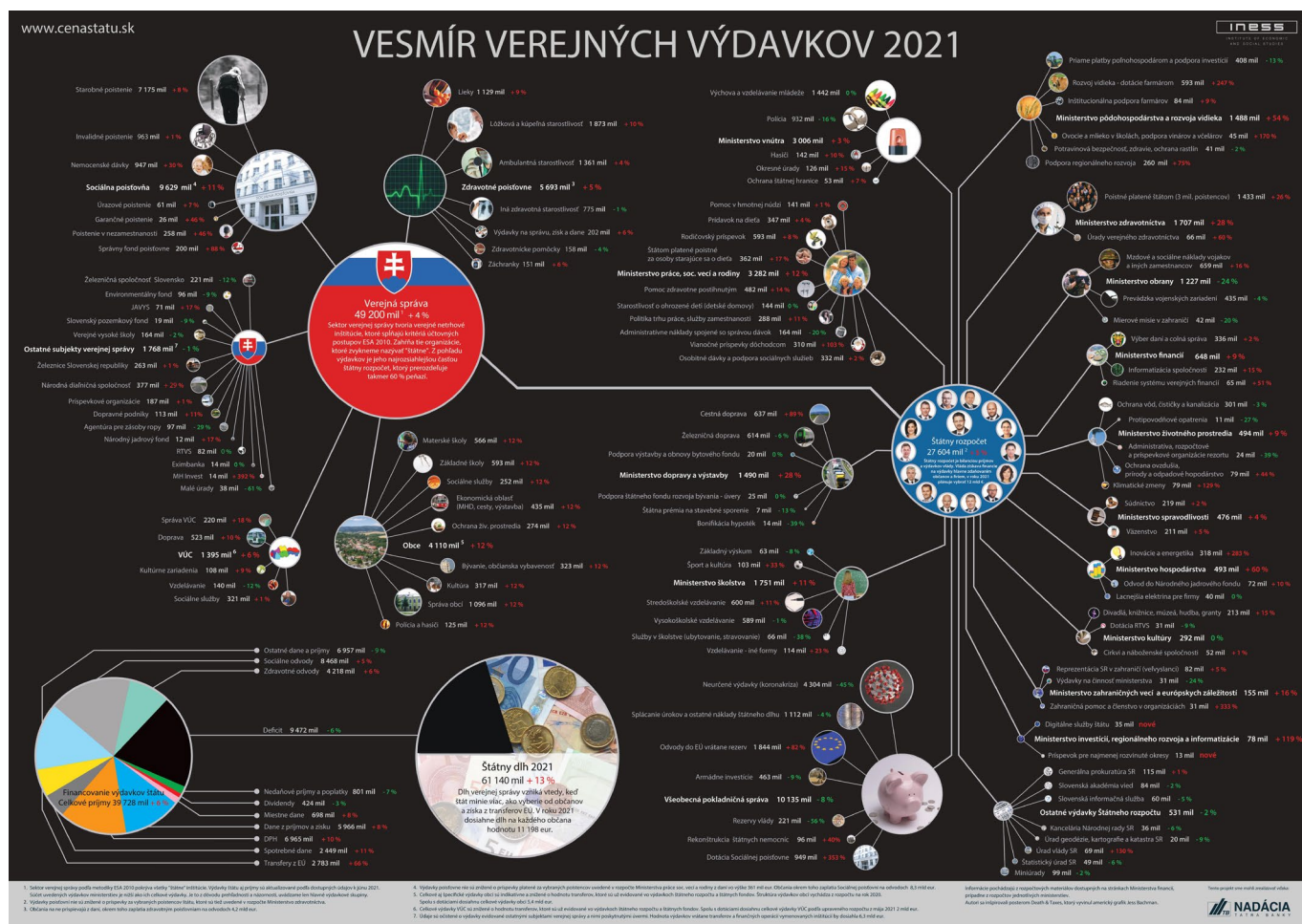
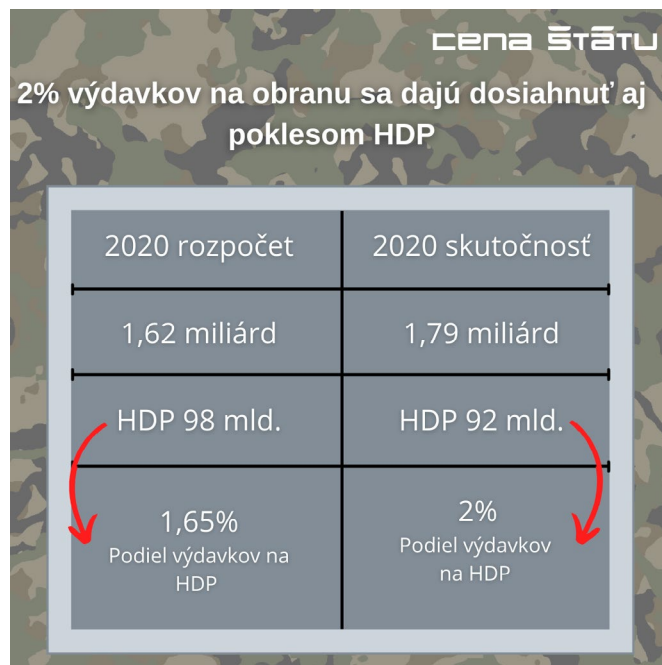

Aj na týchto miestach vám budeme pravidelne prinášať novinky zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlnkovou loďou je plagát **Vesmír verejných výdavkov**, ktorý aktualizujeme ku každému roku.

Ten **aktuálny, pre rok 2021** nájdete nižšie.

(Údaje vieme aktualizovať až spätne, preto je v tomto čase zatiaľ stále najaktuálnejší práve vesmír pre rok 2021.)

Aj takto sa dajú dosiahnuť 2% výdavkov na obranu. V rozpočte verejnej správy na rok 2020 sa vychádzalo z HDP na úrovni 98 miliárd eur. Podiel výdavkov na obranu na HDP tak bol na úrovni 1,65%. V skutočnosti rozpočtu verejnej správy za rok 2020 sa však vychádzalo už z nižšieho HDP a podiel výdavkov na obranu na HDP tak dosiahol cieľ 2%.

INESS publikácie

Publikácia INESS pod názvom **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení** prináša sumarizáciu súčasného stavu, ako aj zamyslenie nad obsahom pojmu „nedostatok“. Hlavnou časťou je však 21 konkrétnych návrhov na zlepšenie. Sú rozdelené do dvoch skupín. Intenzívne a Extenzívne.

Mzdy učiteľov sú témou každý rok. Tentokrát je to však iné. Okrem interných argumentov o stave školstva hrá dôležitú rolu aj externý vývoj – inflácia a deficit verejných financií. Ako sa v tomto stave postaviť k zvyšovaniu miezd učiteľov popisujeme v publikácii **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov**.

EK predložila návrh smernice s cieľom reformovať zdaňovanie energetických výrobkov a riešiť tak environmentálnu otázku. Ak ale zohľadníme všetky platby motoristov, tak len 1/3 spotrebnej dane sa používa na financovanie ciest. Takmer 2/3 spotrebnej dane teda už dnes môžeme považovať za daň, ktorá spĺňa všetky znaky environmentálnej dane.

Proti zvýšenej podpore rodiny sa ani opozičný politik neodváža argumentovať. Akýkoľvek návrh má takmer zaručenú istotu, že prejde, lebo rodina je nedotknuteľná. Nikde v týchto debatách sa však nehovorí o tom, koľko rodinná podpora skutočne stojí už dnes. A či to nebodaj už nie je dosť, pričom kľúčové je zamerať sa na adresnosť.

Rok 2021 priniesol na jednej strane pomerne rýchle ekonomické oživenie z pandemického prepadu, ale po prvýkrát od 90. rokov minulého storočia sa vo vyspelých ekonomikách dostala do pozornosti cenová inflácia. Tomuto fenoménu sa venuje publikácia **Drahý nový rok: Čo znamená súčasná inflácia pre blízku budúcnosť**.

Prieskum ukázal, že až 2/3 Slovákov nevedia, aká je ich skutočná odmena za prácu. Dôvodom je aj to, že dnešná hrubá mzda je v skutočnosti iba **polohrubá** – zahŕňa len 74 % ceny práce. Zrušme polohrubú mzdu a nahradíme ju skutočne hrubou! Len tak sa budú zamestnanci a zamestnávatelia baviť o skutočnej odmeň za prácu.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnáť. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

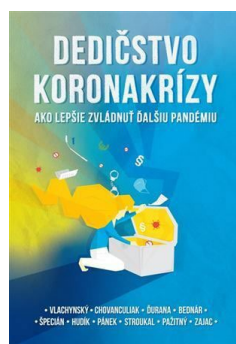

Kniha **Pokrok bez povolenia** od Róberta Chovanculiaka je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvý kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonomia v 31 hodinách** reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

INESS spojil 10 autorov zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojené s pandemiou koronavírusu. V knihe **Dedičstvo koronakrízy** sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knín) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.